

Til **Landbrugsstyrelsen**
EU&Projekt@lbst.dk

6. oktober 2021
hw/-

Høringssvar fra Dansk Ornitologisk Forening BirdLife vedr. Miljørapport over forslag til den danske CAP-plan 2023-27

Ikke-teknisk sammendrag

Dette høringssvar beskriver indledningsvis den aktuelle status for ynglende samt rastende og overvintrende fuglearter med tilknytning til landbrugslandet. Forventningerne til CAP-planens indsats i forhold til faldende bestandstal og internationalt beskyttelsesansvar overfor såvel ynglende som gennemtrækkende arter opregnes, og der gives en detaljeret gennemgang af de af planens foreslåede tiltag, der antages af have den største betydning for fuglebeskyttelsen.

De væsentligste konklusioner opsummeres i det følgende:

Landbrugslandets fugle er i tilbagegang i Danmark, og vi har et stort internationalt ansvar for trækkende bestande

Det generelle bestandsudviklingsindeks for ynglende landbrugslandsfugle har været signifikant faldende over de 45 år, hvor det har været beregnet, og efter den seneste revision af den danske rødliste i 2019 er i alt 30 ynglefuglearter med tilknytning til landbrugslandet nu rødlistet. 20 af dem er levestedskategoriseret som knyttet til agerland, og halvdelen heraf er rødlistet som følge af drastiske bestandsnedgange (rødlisterkriterie A). 12 arter er nyttilkomne, de otte som følge af drastiske bestandsnedgange. Syv af agerlandsarterne er detailvestedskategoriseret som knyttet til mark i omdrift. Heraf er seks nyttilkomne, alle som følge af drastiske bestandsnedgange. 10 af de 30 rødlistede landbrugslandsarter er levestedskategoriseret som knyttet til eng. Tre er klassificeret som allerede uddøde, og resten er rødlistet som følge af aktuelt små og dermed truede bestande.

Internationalt bærer Danmark derudover et stort ansvar for trækkende bestande af en række arter, der raster og/eller overvintrer i landbrugslandet. To af disse arter er ved seneste rødlisterevision blevet rødlistet som vintergæster, og en række arter er omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, dvs. underlagt et særligt beskyttelsesansvar. Det har den danske stat delvist tilsidesat gennem ophævelse af 17.000 ha fuglebeskyttelsesområder, dedikeret netop til de arter, der fouragerer i det åbne landbrugsland. Disse arter er derfor nu i endnu højere grad afhængige af, at CAP-planen generelt levner dem egnede raste- og fødesøgningsarealer, dersom Danmark skal kunne leve op til sit internationale beskyttelsesansvar

CAP-planen skal imødegå tilbagegang ved generel ekstensivering og målrettede tiltag

CAP-planen har bl.a. til formål at sikre biodiversiteten, herunder ikke mindst de rødlistede ynglefuglearter og de trækkende arter, omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I.

Eftersom de konstaterede tilbagegang især kan tilskrives den øgede intensivning i landbrugsdriften, vil et væsentligt værktøj være at sikre en generel ekstensivering, herunder - som EU's biodiversitetsstrategi foreskriver - at opretholde 10 % forskelligartede, ikke-produktive landskabstræk i agerlandet. Det bør gælde på ejendomsniveau, dersom tiltaget skal have den ønskede effekt. Den aktuelle andel på de danske landbrugsbedrifter udgør p.t. 3,2 % i gennemsnit, dækkende over en meget skæv fordeling, hvor 2/3 ligger under gennemsnittet og kun 5 % af bedrifterne når et indhold på 10 % ikke-produktive landskabstræk.

Ud over at sikre en generel ekstensivering, er der videnskabelig evidens for, at der tillige er behov for målrettede tiltag, dedikeret de rødlistede arter, hvis deres bestandsnedgange skal bringes til ophør og eventuelt vendes til fremgang.

Særligt fokus på Eco-schemes, GLM-krav, landdistriktsmidler og bruttoarealmodellen

De fuglebeskyttelsesmæssige interesser i CAP-planen retter sig især mod:

- Den direkte støtte i form af Eco-schemes (her især Eco-scheme for biodiversitet),
- De betingelser, der knytter sig til fremover at modtage basisindkomststøtte (GLM-kravene, her især GLM 8 og koblingerne til Eco-schemes),
- Landdistriktsstøtten (her især N2000 pleje af græs- og naturarealer, N2000 rydning/hegn, N2000 Biodiversitetsskov, Adgangen til engangskompensation, Lavbundsprojekter, Fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjord og Privat skovrejsning, ligesom også mini-, kvælstof- og fosfor-vådområder kan have en vis direkte og indirekte betydning), og endelig
- Rammebetingelserne for frivillige indsatser (her især den nye bruttoarealmodel).

Høringssvarets hovedpointer omkring disse temaer opsummeres i det følgende:

Opsummering, Eco-schemes

DOF bemærker sig, at hovedvægten i Eco-schemes ligger på klima- og miljøordninger, mens Eco-schemet for biodiversitet, der er den for fuglelivet overhovedet vigtigste nyskabelse i CAP-planen, kun tænkes tildelt i størrelsesordenen 585 mio. DKK for hele planperioden eller 11 % af de samlede, afsatte Eco-schememidler, og således kun vil kunne dække 50.000 ha årligt, svarende til bare 2 % af det udnyttede landbrugsareal. DOF så gerne flere midler tilført denne lovende ordning, og det kunne med fordel ske ved overførelser fra f.eks. de biodiversitetsmæssige mindre betydningsfulde og potentielt dødvægtsramte ordninger som miljø- og klimavenligt slæt og målrettet regulering, hvor der sammenlagt er afsat mere end 2,1 mia. DKK.

Eco-scheme for biodiversitet har som udgangspunkt et fint potentiale og en god udformning. Definitionen af småbiotoper i ordningen bør være rummelig, så f.eks. temporære vandhuller/lavninger kan komme med. Derudover bør der stilles krav om at der ikke udsås kulturgræs på de støttede arealer. Endelig bør der være en plan for at fremme ordningen hvis der ikke er afløb.

Der mangler en række specifikke ordninger målrettet biodiversitet/rødlistede fugle. Agerlandsfugle-indexet nævnes overhovedet ikke, selvom EU har et selvstændigt fokus på dette. Eksempler på mulige tiltag er givet i en række danske og internationale undersøgelser og publikationer, og DOF bistår gerne med udarbejdelse af et egentligt katalog, målrettet rødlistede landbrugslandsfugle.

DOF foreslår, at der med afsæt i et sådant katalog indføres en række "sovende biodiversitetsordninger" i CAP-planen, som kan introduceres, hvis der ikke er fuldt træk på de 6 foreslåede Eco-schemes. Det kunne eksempelvis være overvintrende stubmark efter kornafgrøder og målrettede tiltag under 0,5 ha, men med sammenlagt mindst 2 ha pr. ejendom, f.eks. lærkepletter og vibelavn timer.

Da økologisk drift har og får en større og større andel af landbrugsjorden, så kan økologien være en del af svaret på agerlandsfuglenes udfordringer, *hvis* der vel at mærke skrives væsentlige naturhensyn ind i vilkårene for støtte. F.eks. krav om 10 % ikke produktive elementer (inklusive brak spredt på ejendommen).

DOF så derudover gerne et Eco-scheme for *Conservation agriculture*, grundet denne dyrkningsforms positive indvirkning på agerlandsfugle. Der kunne – ud over krav om 10 % ikke-produktive elementer - med fordel knyttes max-krav til omfanget af pesticidforbrug til en sådan støtteordning.

Endelig skal DOF påpege, at få ændringer kan styrke nogle af de ordninger, som i foreliggende form kun synes at have en sekundær biodiversitetseffekt. F.eks. krav til hvornår der må tages slæt i 'Miljø-og klimavenligt græs' og 'Ekstensivering med slæt'.

For 'Ekstensivering med slæt' bør det derudover overvejes, om støttesatsen er så høj, at den afholder nogle fra at udtage deres lavbundsareal permanent. Måske ordningen kunne tænkes som en varig ordning på sigt, også til udtagne arealer. Ville gavne flora og fugle.

For flere af de angivne ordninger kan der være en relativ stor dødvægt, fordi en del jord allerede dyrkes i overensstemmelse med reglerne for tilskud. Disse midler kunne som anført fremme andre formål, herunder især natur.

Opsummering, GLM

GLM 8-kravet om udlæg af 4 % ikke-produktive elementer er det helt nyskabende, og det eneste GLM-krav, som reelt kan være med til at gøre en forskel i forhold til nu. Særligt kombineret med Eco-scheme for biodiversitet ser DOF et reelt potentiale for at få slået de nødvendige huller i den intensivt dyrkede produktionsflade. Der er dog fortsat et stykke vej til 10 % ikke-produktive arealer på ejendomsniveau, som vil være en forudsætning for at stoppe tilbagegangen hos landbrugslandsfuglene i almindelighed og omdriftsarterne i særdeleshed - og for evt. vende denne tilbagegang til fremgang.

GLM 4-kravet udvider bræmmer langs vandløb og søer fra 2 til 3 meter, hvilket er en for fuglelivet god ændring. Ved at kravet kan opfyldes under GLM 8, bidrager dette GLM krav ikke nødvendigvis med ny natur.

Opsummering, landdistriktsmidlerne

DOF bemærker sig, at der relativt set er stort fokus på natur/biodiversitet i landdistriktsprogrammet, hvilket hilses velkomment. Særligt ordningerne under N2000 pleje af græs- og naturarealer er af stor betydning, og burde derfor begunstiges yderligere. DOF skal derfor udtrykke bekymring over, at der efter det oplyste påregnes det samme niveau som nu i hele planperioden, især når henses til, at der udover Natura 2000 og HNV-arealer også kan søges tilskud til lavbundsarealer, som vokser i omfang i reformperioden. Der bør derfor være flere midler fremover, end tilfældet er det nu.

Der er derudover et påtrængende behov for at indbygge incitamentet i græsningsstøtterne til at sikre sen udbinding og reduceret græsningsstryk, gerne suppleret med tilskudsordning for etablering af 'udbindingsfælder' i større græsningsområder (således at de græssende dyr kan holdes på et mindre areal, indtil de jordbrugende målarters yngletid er ovre).

Generelt så DOF gerne naturplejetilskud som disse konverteret til effektbaserede naturtilskudsordninger, som i langt højere grad kan tilpasses fordringerne på den enkelte lokalitet, herunder bane vejen for helårsgræsning, hvor dette vil være optimalt i f.t. målarterne, og mere snæver forvaltning af græsningspraksis, hvor det vil være tilfældet (som det f.eks. notorisk vil være det for de stærkt truede engfuglearter Engrylle, Brushane og Stor Kobbersnepe).

Bruttoarealmodellen

DOF hæfter sig ved, af definitionen af et støtteberettiget landbrugsareal med indførelsen af bruttoarealmodellen nu er væsentligt udvidet og langt mindre kontraproduktiv i f.t. naturislet end tidligere.

DOF opfatter modellen sådan, at landbrugere fremover – uden at miste basisindkomststøtte - på den enkelte mark kan efterlade op til 20 % områder, hvor der ikke udføres landbrugsaktiviteter det enkelte år. Det finder DOF overordentligt positivt, især når henses til, at en del af de således udyrkede områder som DOF forstår det tillige vil kunne opnå støtte efter Eco-scheme for biodiversitet. DOF så selvfølgelig gerne, at procentsatsen hævedes, f.eks. til 50 %.

Og måske vigtigst af alt vil den nye definition afskære en evindelig diskussion om, hvorvidt de for omdriftsarterne så gavnlige udvintrings- og andre pletter i afgrøder skal eftersås. Det skal de ikke!

Opsamling

DOF ser tre meget positive nyskabelser i forslaget til CAP-plan, nemlig Eco-scheme for biodiversitet, GLM 8-kravet om udlæg af 4 % ikke-produktive arealer på ejendomsniveau og indførelse af bruttoarealmodellen (der åbner op for frivilligt udtag af op til 20 % småbiotoper på markniveau uden fortabelse af basisindkomststøtte) – og især kombinationen af disse tre.

Eftersom der imidlertid er behov for generel ekstensivering i form af minimum 10 % ikke-produktive landskabslementer på ejendomsniveau, ses tiltagene ikke at være tilstrækkelige. Eco-scheme for biodiversitet, hvor der blot er afsat midler til hvad der svarer til ~2 % af det basisstøtteberettigede areal, bør derfor tilføres flere midler.

Derudover er der under Eco-scheme for biodiversitet behov for udvikling af målrettede tiltag overfor i første omgang de rødlistede omdriftstilknyttede arter og successivt herefter alle de øvrige rødlistede landbrugslandsfugle.

Engfuglene understøttes bedst gennem landdistriktsmidlerne, og her er videreførelse af N2000 pleje af græs- og naturarealer et positivt element, men støtteordningerne bør omlægges til effektbaserede naturtilskudsordninger. Indtil da er det nødvendigt at sikre incitamentet til sen udbinding og afpasning af græsningsstryk efter engfuglenes fordringer.

Indledning

Dansk Ornitologisk Forening/BirdLife Danmark (i det følgende 'DOF') har med interesse gennemgået det af Landbrugsstyrelsen den 1. september 2021 offentliggjorte høringsmateriale vedr. forslag til den danske strategiske CAP-plan 2023-2027 (Landbrugsstyrelsen (2021) – i det følgende betegnet 'CAP-planen').

De fuglebeskyttelsesmæssige effekter knytter sig især til:

- Den direkte støtte i form af Eco-schemes (her især Eco-scheme for biodiversitet),
- De betingelser, der knytter sig til fremover at modtage basisindkomststøtte (GLM-kravene, her især GLM 8 og koblingerne til Eco-schemes),
- Landdistriktsstøtten (her især N2000 pleje af græs- og naturarealer, N2000 rydning/hegn, N2000 Biodiversitetsskov, Adgangen til engangskompensation, Lavbundsprojekter, Fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjord og Privat skovrejsning ligesom også mini-, kvælstof- og fosfor-vådområder kan have en vis direkte og indirekte betydning), og endelig
- Rammebetingelserne for frivillige indsatser (her især den nye bruttoarealmodel).

I det følgende uddybes dette nærmere, idet også den strategiske miljøvurdering af de enkelte tiltag (Thorsøe *et al.* 2021) – i det følgende betegnet 'SMV'en' - kommenteres.

Indledningsvis synliggøres det, hvorledes landbrugslandsfuglene har særdeles trange kår, og hvad der vil skulle til for at ændre herpå.

Status for Landbrugslandsfuglene

Ved den seneste revision af den danske rødliste (Moeslund *et al.* 2019) rødlistedes i alt 20 arter, levestedskategoriseret som knyttet (også) til agerland. Heraf var de 12 nytilkomne, og fem af agerlandsarterne er tillige omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I og to er på IUCN's Verdens-rødliste. Halvdelen (10) af agerlandsarterne er rødlistet p.g.a. stærkt faldende bestandsstørrelse (rødlistekriterie A – en enkelt tillige C1), hvoraf de otte er nytilkomne, og den anden halvdel p.g.a. meget lille aktuel bestandsstørrelse (kriterie D), hvoraf de to er nytilkomne.

Syv af agerlandsarterne er detail-levestedskategoriseret som knyttet (også) til mark i omdrift, og heraf var de seks nytilkomne, alle som følge af stærkt faldende bestandsstørrelser. Én omdriftsart (Hedehøg, kriterie D) er på Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, og én (Vibe) på IUCN's Verdensrødliste.

Hertil kommer yderligere 10 rødlistede arter, der er knyttet til eng, heraf de syv som følge af små, aktuelle bestandsstørrelser (én tillige med fortsat stærkt faldende bestand) mens de tre er klassificeret som uddøde. Seks af eng-arterne er omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I og to er på IUCN's Verdensrødliste. Især tre vadefuglearter (Stor Kobbersnepe, Brushane og Engryle) kræver ifølge Nygaard *et al.* (2014) en stærk forvaltningsindsats, hvis de skal bevares som ynglefugle i Danmark (se tillige Skov- og Naturstyrelsen (2005) og Thorup (2003)), og andre tre arter (Sort Stork, Tredækker og Høgesanger) er som nævnt allerede notorisk uddøde (rødlistet som RE).

Se en samlet oversigt i Bilag 1 til dette høringsvar over de i alt 30 rødlistede ynglefuglearter, der er knyttet til landbrugslandet (ager og eng), og i Bilag 2 er gengivet bestandsudviklingsindekser for seks af de syv 'omdriftsarter' (den syvende, Hedehøg, er så lidet udbredt, at den ikke er omfattet af punkttællingsprogrammet).

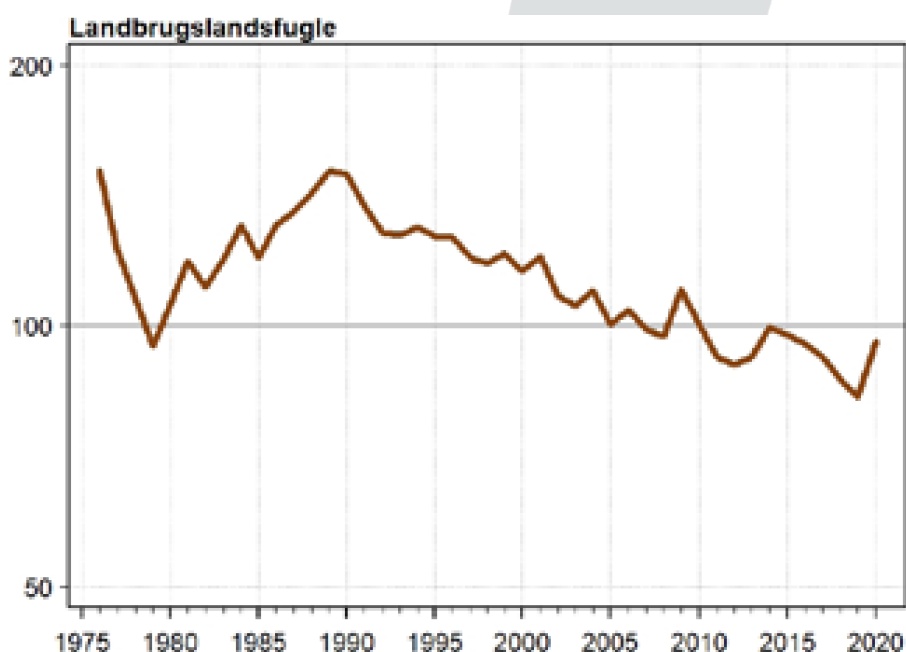
At landbrugslandets ynglefugle – herunder også de mere almindeligt forekommende - er trængte, underbygges tillige af, at bestandsindekset for landbrugslandsfugle (baseret på DOFs punkt-tællinger gennem 45 år og opgjort i overensstemmelse med PECBMS's anvisninger) beskriver et generelt fald (se *Figur 1*).

Det er ikke et isoleret dansk fænomen, at landbrugslandets fugle er hårdt trængte. Det gælder også i det øvrige Europa, hvilket er særdeles velbelyst i den internationale litteratur¹.

Også betydning for træk- og vintergæster

Landbrugslandet spiller også en vigtig rolle som fødekammer for en række af de nordfra trækkende arter, der gæster Danmark under trækket, eller som overvintrer i Danmark.

Eksempelvis fouragerer den af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I omfattede Sangsvane ofte på marker, og Danmark huser i perioder (og har dermed ansvaret for) op mod halvdelen af flywaybestanden (jf. Fredshavn *et al.* (2019) kombineret med Wetland Internationals database over flywaybestande af vandfugle).

*Figur 1: Indekset for landbrugslandsfugle (i yngletiden), opgjort i overensstemmelse med PECBMS' anvisninger og baseret på DOFs punkt-tællinger siden 1975. Hældningskoefficienten er opgjort til -0.5 ± 0.081 med et signifikansniveau på $p < 0,001$. (Fra Eskildsen *et al.* 2021, p. 19).*

På tilsvarende vis fouragerer og raster flere arter af gåsefugle på marker, hvor især bør fremhæves Tajgasædgåsen, der ved seneste revision af rødlisten er blevet rødlistet (NT) som trækgæst. Også vadefuglearter som Hjejle og Pomeransfugl, begge omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, raster og fouragerer på marker. Fælles for svaner, gæs og de nævnte vadefugle er det, at den daværende danske regering i 2018 afbeskyttede næsten 17.000 ha dyrkede fuglebeskyttelsesområder, der ellers var dedikeret til disse arter, og hvoraf de 14.500

¹ Se herfor især Newton 2017 men også – i alfabetisk orden – f.eks. Busch *et al.* 2020, Concepción *et al.* (2020), Dalgaard *et al.* (2020), Herzon *et al.* (2018), Lindström *et al.* 2017) og Pe'er *et al.* (2020).

tillige ved kongelig forordning var udlagt som Ramsar-områder (der ved samme lejlighed ophævedes). Disse arter er derfor nu i endnu højere grad afhængige af, at CAP-planen generelt levner dem egnede raste- og fødesøgningsarealer, dersom Danmark skal kunne leve op til sit internationale beskyttelsesansvar.²

Også mågearter som Storm- og Hættemåge søger i vid udstrækning føde i agerlandet under trækket og om vinteren, og Hættemåge er ved den seneste revision af rødlisten - ud over at være blevet rødlistet som ynglefugl - også rødlistet (EN) som trækgæst og i den forbindelse levestedskategoriseret i rødlisten som agerlandsfugl, knyttet specifikt også til mark i omdrift.

Hertil kommer, at trækkende småfugle som lærker, pibere (herunder ikke mindst den verdensrødlistede Engpiber), vipstjerter (herunder Gul Vipstjert, der er optaget som SPEC 3-art på BirdLife Internationals liste herover) og værlinger (hvor alle de tre danske arter er rødlistet som ynglefugle i DK) også i vid udstrækning søger føde i landbrugslandet under trækket. Det samme gælder artsgrupper som duer, drosler, finker og kragefugle, ligesom de fleste af de trækkende og overvintrende arter af rovfugle søger føde i det åbne landbrugsland (herunder Bilag I-arter som Hav- og Kongeørn, Rørhøg, Blå Kærhøg og Rød Glente).

Et bredt register af de i Danmark forekommende fuglearter er således direkte eller indirekte påvirkede af den måde, landbrugslandet forvaltes på. De markante tilbagegange, der har kunnet spores især for ynglefuglenes vedkommende, kan først og fremmest tilskrives intensiveringen i landbrugsdriften, hvilket er dokumenteret bredt i den videnskabelige litteratur. Donald *et al.* 2001 og Stoate *et al.* (2001, 2009) og siden Newton (2017) er blot nogle eksempler – men af de mere vægtige - blandt mange.

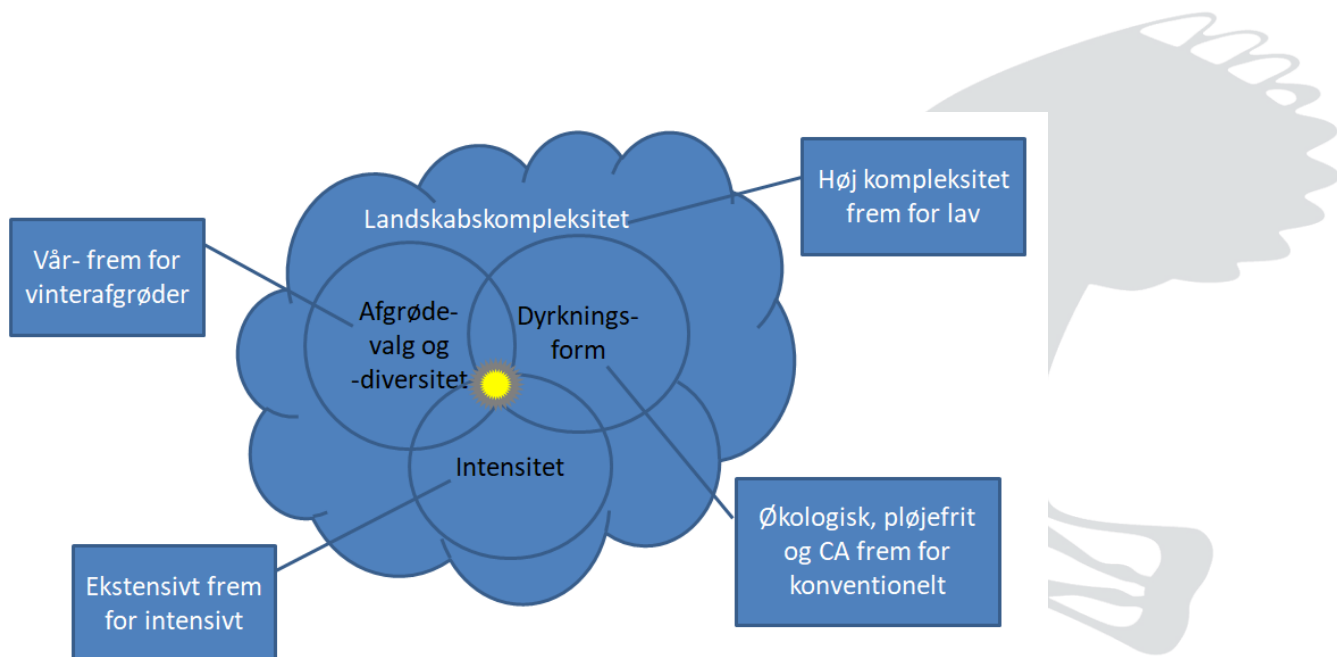
Intensiveringen påvirker såvel de arter, der er knyttet til omdriftsarealer, som de arter, der er knyttet til de udyrkede landskabelementer i landbrugslandet, der som følge af stadig større marker bliver stadig færre og mindre og dermed for de tilbageværende elementers vedkommende stadig mere påvirket af randeffekter fra den intensivt dyrkede jord.

For de arter, der er knyttet til omdriftsarealer, spiller især afgrødevalg og -diversifikation samt dyrkningsform og -intensitet væsentligt ind, mens den overordnede, landskabelige heterogenitet spiller en væsentlig rolle for fugleindholdet generelt. Påvirkningsfaktorerne er søgt opsummeret i *Figur 2* nedenfor.

---

² Ved samme lejlighed ophævedes tillige beskyttelsen af over 5.000 ha Fuglebeskyttelsesområder, dedikeret som yngleområde for den rødlistede (EN) og af Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I omfattede Hedehøg (der næsten udelukkende yngler på omdriftsarealer), hvorfor det også for denne art gælder, at CAP-planen må bidrage til at sikre dens fortsatte eksistens som dansk ynglefugl.

Figur 2: De i alt fire faktorer (tre separate og en overordnet), der i landbrugslandet spiller væsentligt ind på forekomst og ynglesucces hos de dér forekommende fuglearter. For hver af de fire faktorer er angivet, hvad fuglene generelt foretrækker/fravælger. Fælles gælder, at de gunstige faktorer kun i begrænset omfang kan vikariere for hinanden. Eksempelvis vil økologisk drift ikke isoleret set fremme fuglelivet, hvis den sker intensivt og under anvendelse udelukkende af vinterafgrøder. Optimum nås først, når alle faktorer tilgodeses (symboliseret ved den lille sol i midten).

Det forhold, at en række arter i større eller mindre omfang er knyttet også til selve dyrkningsfladen og herunder til marker i omdrift, understreger hvad også forskerholdet omkring Dalgaard *et al.* (2020) når frem til (se p. 12), nemlig at det i landbrugslandet er nødvendigt at forfølge strategier for såvel naturreservation som for naturintegration, hvis tilbagegangene blandt de rødlistede landbrugslandsfugle skal imødegås.

Dalgaard *et al.* (2020) støtter sig her især på indgående modelstudier i England (Finch *et al.* 2019), som viser, at flere rødlistede arter klarer sig bedst ved naturintegration. Men også f.eks. Busch *et al.* (2020) og Lindström *et al.* (2017) påviser med omfattende modelleringer, at biodiversiteten i landbrugslandet (i hhv. Tyskland & Sverige) kan øges gennem naturintegration, ligesom et norsk studie (Heggøy & Eggen (2020)), peger i samme retning.

Målrætning nødvendig

Skal specifikke, rødlistede arter understøttes i landskabet, levner den internationale litteratur imidlertid ingen tvivl om, at en målrætning af initiativerne mod rødlistede arter er nødvendig.

Overvejelserne omkring det at benytte rødlistede arter til at målrette beskyttelsesindsatsen er velkendt og indarbejdet som princip i det danske bioscorekort (Ejrnæs *et al.* 2014, 2018) – dog med en for marknaturen uheldig udeladelse af rødlisteforekomster på agerjord (herunder også Hedehøg og Vagtel), og generel nedvægtning af rødlistede arter med en udbredelse i Danmark, der overskrider 1.000 ha (hvilket snarere er reglen end undtagelsen for rødlistede agerlandsarter).

I den internationale litteratur bemærkes især en nyligt publiceret artikel (Kyrkjeide *et al.* 2021), hvor rødlistestatus og de rødlistede arters krav til levesteder er anvendt til systematisk

modellering af, hvor og hvordan beskyttelsesindsatsen mest hensigtsmæssigt udføres og målrettes i Norge.

Derudover påpeger Newton (2017), at især de research-baserede og målrettede tiltag (mod bl.a. Engsnarre, Agerhøne, Triel, Hedehøg, Gærdeværling og Bomlærke) har haft overhovedet størst virkning i det britiske system for landbrugstilskud, og for Bomlærkes vedkommende er det yderligere ekspliciteret hos Perkins *et al.* (2011), som dokumenterer effekten af målrettede tilskud, lige såvel som Pywell *et al.* (2012) så klart underbygger, hvordan målrettede tiltag kan gavne (også) sjældne arter af fugle, bier og planter.

Merckx & Pereira (2015) når i et bredt studie af erfaringerne fra en række europæiske lande til samme konklusion om at målrettede tiltag virker bedst, mens de mere generelle tiltag ofte ikke efterlader synlige spor i bestandsudviklingen hos en række indikatorarter. Og de fremsætter eksplicite forslag til målretning af tiltag mod hhv. frodig omdriftsjord og marginaljorde.

Især et schweizisk studie (Birrer *et al.* 2007) underbyggede vigtigheden af målrettede tiltag. Mens de generelle tilskudsordninger ikke havde en synderlig effekt på et fortsat faldende agerlandsindeks for fugle, så lykkedes det i nogle eksperimentelle studie-områder med afprøvning af tiltag med høj økologisk kvalitet at øge bestanden af til eksempel Tornsanger mere end trefold på 12 år, og tilsvarende gunstige effekter opnåedes på arter som Sortstrubet Bynkefugl, Spottesanger, Gulspurv og Rødrygget Tornskade.

Også en række yderligere forskningsresultater når frem til de samme konklusioner om, at målretning af tiltag er en nødvendighed.³

Ud over at sikre et mosaiklandskab med ikke-produktive elementer som basis for arternes trivsel og frie bevægelighed, vil det således være nødvendigt at indtænke specifikke og målrettede tiltag til fremme af enkeltarter – såvel i form af naturintegration som naturreservation.

Overordnede betragtninger om CAP-planen

Indledningsvis hæfter DOF sig ved, at EU-Kommissionen i sine henstillinger af 18. december 2020 til Danmark med henblik på Danmarks strategiske CAP-plan (EUROPA-KOMMISSIONEN (2020)) tilkendegav (p. 3), at "det står sløjt til med biodiversiteten i Danmark" og at "indekset for agerlandsfugle viser et betydeligt fald i antallet af agerlandsfugle i perioden 1995-2014, og et stort antal bestøvere er på den røde liste", samt at "de vigtigste naturtyper for arter på den danske rødliste for 2019 var skove, græsarealer og agerjord".

Videre at "delvist naturlige levesteder er faldet betydeligt og er fortsat stærkt fragmenterede, mens andelen af Natura 2000-områder i Danmark ligger under EU-gennemsnittet", samt at "med hensyn til Natura 2000 bør Danmark overveje en mere målrettet anvendelse af den fælles landbrugspolitik til støtte for bevaringsforanstaltninger på landbrugsjord og andre områder, der er påvirket af landbrugsaktiviteter, som kan bidrage til biodiversitetsstrategien".

Kommissionen henstiller (p. 6) direkte til, at den strategiske CAP-plan skal:

---

³ Se herfor især Pe'er *et al.* 2020, men også – i alfabetisk orden – BirdLife International 2020, Calvi *et al.* 2018, Concepción *et al.* 2008, Donald 2010, Herzon *et al.* 2018, Hiron *et al.* 2013, Lampkin *et al.* 2020, Massol & Petit 2013, Meredith & Hart 2019, Petit *et al.* 2003 samt Vickery & Arlettaz 2012.

"Bidrage til mål for biodiversitet i EU's grønne pagt i overensstemmelse med foranstaltningerne i biodiversitetsstrategien, navnlig gennem interventioner for at bevare og genoprette levesteder, såsom græsarealer, tørveområder og andre vådområder samt beskyttede arter, agerlandsfugle og vilde bestøvere i overensstemmelse med den prioriterede handlingsramme for finansiering af den fælles landbrugspolitik. Danmark bør navnlig tage hensyn til landskabstræk med høj diversitet i intensivt forvaltede kulturlandskaber."

EUROPA-KOMMISSIONEN (2020), p. 6

I det lys skal DOF påskønne CAP-planens intentioner om at bidrage til målet i EU's biodiversitetsstrategi⁴ om opretholdelse af 10 pct. forskelligartede, ikke-produktive landskabstræk i agerlandet for at sikre sammenhæng mellem levesteder. DOF er enig i CAP-planens betragtninger (afsnit 3.2.3., p. 97) om, at såvel den foreslåede bruttoarealmodel som GLM 8 og flere af de foreslåede Eco-schemes vil have potentiale for at bidrage til opfyldelse af EU's biodiversitetsstrategi for så vidt angår bestøvere, agerlevende dyr og fugle, og pesticidpåvirkning.

Det er imidlertid DOFs opfattelse, at den ønskede effekt først opnås fuldt ud, hvis 10 pct.-kravet gennemføres på ejendomsniveau, subsidiært i forpligtende samarbejder på ejerlavs- eller tilsvarende geografisk niveau (sådan som det eksempelvis praktiseres i Holland).

Vi støtter os herved bl.a. på et bredt funderet evidensgrundlag, tilvejebragt af forskere som bl.a. Bengtsson *et al.* (2021), der påpeger vigtigheden af at skabe resiliente landskaber, der ikke mindst i et klimaforandringsperspektiv sikre en funktionel, grøn infrastruktur, hvor igennem også truede arter fra de egentlige naturområder kan migrere.⁵

I dag eksisterer der imidlertid en meget skæv fordeling af ikke-produktive landskabstræk i det danske landbrugslandskab. Det er dokumenteret i en undersøgelse, udført af Aarhus Universitet (Dalgaard *et al.* 2019). Den viser, at de ikke-produktive landskabstræk udgør gennemsnitligt 3,2 % af det samlede landbrugsareal, men med en meget skæv fordeling på bedrifterne. En relativ lille andel af bedrifterne har således en høj andel af ikke-produktive elementer, mens mere end 2/3 af bedrifterne vurderes at have under gennemsnittet, og ca. 1/4 vurderes at have under 2 % ikke produktive elementer.

Forfatterne illustrerer forholdene med nedenstående, af os bearbejdede graf (*Figur 3*), som viser fordelingen af den estimerede andel af ikke-produktive elementer (y-aksen) for hver af de i alt

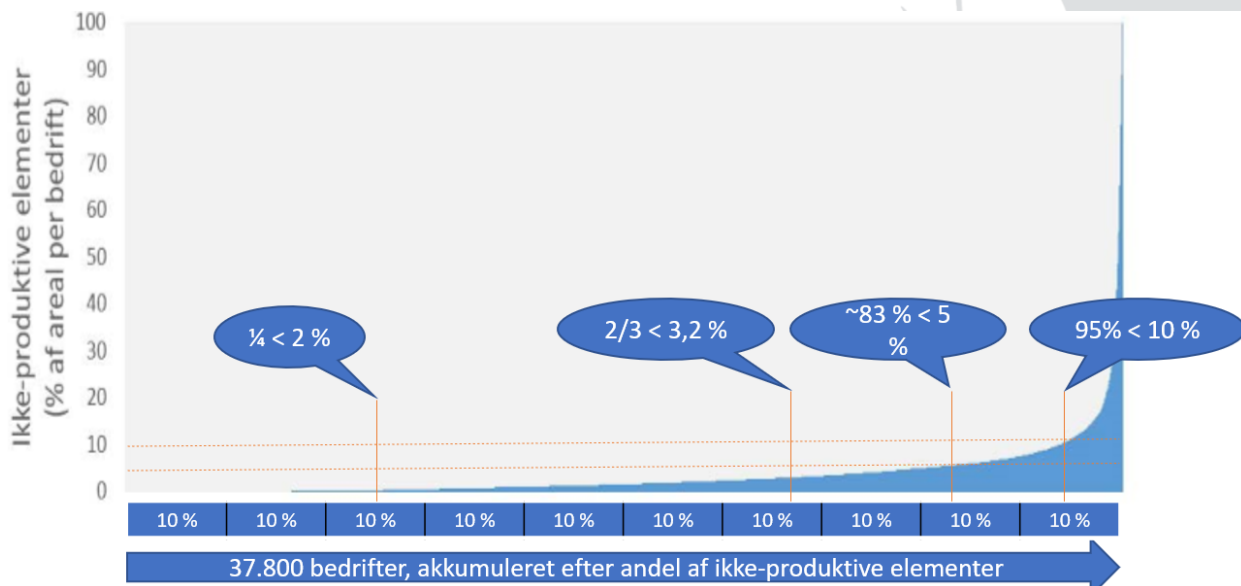
---

⁴ Se her især afsnit 2.2.2. *Tiltag for at bringe naturen tilbage i landbrugsområderne*, hvor det fremhæves, at: *'der er et presserende behov for at genskabe meget forskelligartede landskabstræk på mindst 10 % af landbrugsarealerne for at skabe plads til vilde dyr, planter, bestøvere og andet, der medvirker til naturlig skadedyrsregulering. Der er bl.a. tale om isolationsbælter [den formelle oversættelse af 'bræmmer'], brakjord, der enten er eller ikke er i omdrift, hegn, ikkeproduktive træer, terrassemure og vandhuller.'*

⁵ Samme overvejelser og konklusioner om, at det er nødvendigt at tænke i hele landskaber når også et bredt register af forskere, hvoraf især forskerkredsen omkring Batáry og Tschartnke skal fremhæves (således Batáry *et al.* (2010, 2011a, 2011b, 2012, 2015 og 2021) og Tschartnke *et al.* (2005, 2012), men også talrige andre forskere, hvor i alfabetisk orden skal fremhæve bl.a. Baker *et al.* (2012), Benton *et al.* (2003), Berg *et al.* (2015), Concepción *et al.* (2008, 2020), Fahrig *et al.* (2015), Farina (2006), Geiger *et al.* (2010), Gonthier *et al.* (2014), Massol & Petit (2013) Vickery & Arletta (2012), Wrabka *et al.* (2008), Wretenberg *et al.* (2010) og – i et mere globalt perspektiv – Öborn *et al.* (2017).

37.800 danske landbrugsbedrifter (vist på x-aksen, sorteret efter % andel af arealet med ikke-produktive elementer). Til illustration er indsat stiplede linjer for et 5- og et 10 %-udtag.

Figur 3: Udbredelsen af ikke-produktive elementer på de 37.800 danske landbrugsbedrifter. Omtegnet fra Dalgaard et. al (2019) p. 3. Se teksten for nærmere forklaring.

Grafen illustrerer med al ønskelig tydelighed, at der eksisterer et påtrængende behov for en videre udbredelse af ikke-produktive arealer til hovedparten af bedrifterne, hvis der skal sikres et landsdækkende skelet af ikke-produktive arealer.

Netop den manglende udbredelse af ikke-produktive elementer kan kompenseres delvis gennem brakudlægninger, men det er så en forudsætning, at de gøres obligatoriske på ejendomsniveau.

En af de helt centrale kilder til dokumentation heraf er en undersøgelse af den frivillige miljøbrakordning, som praktiseres i Finland (Herzon et al. 2011).

Konklusionen er her, at så længe landmændene frivilligt indgår brakaftaler i stort omfang, vil det formentlig give substantielle fordele for landbrugslandsfuglene. Imidlertid, understreger forfatterne, vil en obligatorisk ordning med krav om forholdsmæssig udtagning af brakarealer på enhver ejendom, der modtager landbrugsstøtte, sikre et stabilt minimum af brak-udbredelse på nationalt plan og bidrage til stabilisering af nationale bestande af landbrugslandsfugle.

Efterfølgende har de ovenfor refererede videnskabeligt funderede modelleringer af forholdene i Sverige (Lindström et al. 2017) og Tyskland (Busch et al. 2020) underbygger dette. Sidstnævnte viser eksempelvis, at såfremt brakarealet øges fra 1,6 til 10 % af det samlede, tyske landbrugsareal, vil bestandene af landbrugslandsfugle gå 60 % frem. Også den ligeledes tidligere refererede norske udredning (Heggøy & Eggen, 2020) når frem til, at brakudlægning kan kompensere for manglende naturindhold på dyrkningsfladen, og DOFs Landbrugsgruppe har på notatform (DOF, 2021) sammenstillet en række kilder, der understøtter evidensen for, at brak er et virksomt middel til fremme af agerlandsarter.

Med CAP-planens krav (GLM 8) om at der som udgangspunkt skal være 4 % ikke-produktive arealer på en bedrift, hvis den skal kunne opnå basisindkomststøtte, er fundamentet lagt for

etablering af den ønskede landskabelige mosaik, men som det turde være åbenlyst, så er der fortsat lang vej op til de 10 %, som EU's biodiversitetsstrategi lægger op til, og som må betragtes som et minimum. Det stiller store krav til udformningen af de øvrige initiativer i planen til fremme af ikke-produktive elementer, herunder først og fremmest Eco-schemes, som således skal gøres attraktive for den enkelte landbruger at gøre brug af.

Det kommenteres nærmere i den følgende gennemgang af de fugle- og naturmæssigt mest betydende initiativer i planforslaget.

Kommentering af CAP-planens enkelte initiativer af særlig betydning for fuglelivet

Direkte støtte, Eco-schemes

Eco-scheme Økologisk arealstøtte (5.1.3., p. 133)

Ud fra en generel naturbeskyttelsessynsvinkel hilser DOF velkomment, at der afsættes midler i ordningen til at sikre de 300.000 ha, der p.t. drives økologisk samt hensigtserklæringen om at fordoble arealet frem mod 2030.

DOF deler SMV'ens betragtninger om, at større udbredelse af økologisk drift først og fremmest begrænser det samlede forbrug og udvaskning af pesticider (herunder reducerer randeffekterne på småbiotoper og tilgrænsende naturarealer), men også reducerer udvaskningen af kvælstof samt CO₂-udledningen.

Krav til udegående dyr i den økologiske drift er en fordel for insekter og fugle generelt set. En del af de økologiske kvier græsser derudover engarealer, som er en vigtig habitat for fuglene. Dog indebærer det relativt tidlige udbindingstidspunkt en uheldig negativ effekt på de jordrugende engfugle (grundet rede- og ungetramp), hvilket burde kunne reguleres gennem udbinding i afgrænsede dele af engene, hvilket DOF foreslår gjort støtteberettiget under denne ordning.

DOF er enig i Cap-planens betragtning om, at der ikke er egentligt overlap mellem de krav til driften, der stilles i basisstøtten og de tre specifikke ordninger under Eco-schemet, og så kravene i GLM 8, som derfor også skal overholdes af økologiske bedrifter.

Det er DOFs klare opfattelse, at også den økologiske driftsform er under kraftig intensivering med de samme for biodiversiteten negative sideeffekter, som kendetegner det konventionelle brug, herunder eksempelvis stadig større marker (og dermed færre og mindre ikke-produktive arealer), strigling af afgrøder i fuglenes yngletid og hyppige slæt af græsmarker samt som nævnt tidlig udbinding af græssende dyr.

Derfor så DOF gerne, at der indgik specifikke krav til beskyttelse af biodiversiteten i selve grundlaget for basisstøtten til økologisk drift (også ud over GLM 8), herunder krav om minimum 10 % ikke-produktive arealer.

Endelig skal DOF henlede opmærksomheden på, at driftsformen *Conservation agriculture*, som bygger på pløjefri dyrkning og direkte såning med minimal jordbearbejdning, permanent dække af jorden med planter eller planterester og varieret sædskifte, og som har vist sig at have gunstig indvirkning på fuglelivet og biodiversiteten i det hele taget (se herfor bl.a. Munkholm *et al.* 2020 og Jacobsen *et al.* 2019 samt for fuglene specifikt også Barré *et al.* 2018, Cunningham *et al.* (2002, 2003, 2004), Holland (2004), Hundebøl (2020), Palma *et al.* (2014), Pedersen & Wejdling (2019) og Søby (2020)).

DOF så derfor gerne, at der etableredes også et Eco-scheme for CA-dyrkning på linje med det for økologisk drift. Her kan der indarbejdes max krav til belastning med pesticider og krav om 10 % ikke-produktive elementer. Støtteberettigelse vil formentlig forudsætte etablering af en certificeringsordning for CA-dyrkningen, og DOF skal opfordre til, at Landbrugsstyrelsen bidrager positivt hertil.

Eco-scheme Miljø- og klimavenligt græs (5.1.4., p. 145)

DOF hæfter sig især ved SMV'ens bemærkninger om, at ordningen alene har til hensigt at forlænge omdriftstiden i græsarealer, der har ligget med græs uden pløjning i to sammenhængende år, og derfor alene forsinket omlægningen i et år. Alt afhængig af, hvad det er for en afgrødetype og dyrkningsform, der herved fortrænges, er det vanskeligt at bedømme den naturmæssige gevinst herved.

Fuglebeskyttelsesmæssigt betragter DOF således ordningens effekter som tvivlsomme, ikke mindst når henses til, at der kan udføres intensivt slæt på arealerne allerede i maj måned til ugunst for de jordrugende fugle (og rålam og harekillinger). Det må dog medgives, at der vil kunne opnås en vis gunstig effekt på jordbundsfaunaen, som også kan bidrage positivt til fuglene.

Når henses til, at der kan tænkes en relativ stor dødvægt forbundet med ordningen (dvs. at der ydes tilskud til bedrifter, der alligevel ville have ladet græsmarken stå et år mere – også uden støtte), at det er forbundet med vanskeligheder at kontrollere, hvorvidt marken har været pløjet inden for de to foregående år og at tiltaget kan udløse et forøget forbrug af pesticider til bortsprøjtning af flerårigt ukrudt, så DOF hellere de afsatte midler (1,3 mia. DKK i alt) allokere til andre formål, herunder Eco-scheme for biodiversitet, der forekommer stærkt underfinansieret.

HVIS Eco-schemet fastholdes, bør der som minimum knyttes betingelser om slæt-tidspunkter til ordningen, idet første slæt tidligst bør kunne tages 1. juli.

Eco-scheme Ekstensivering med slæt (5.1.5., p. 151)

DOF hæfter sig især ved Cap-planens formulering (p. 153) om, at 'det vurderes, at ordningen vil have en svagt positiv effekt på biodiversiteten, såfremt arealerne var i omdrift forud for tiltaget', og at tiltaget primært sigter mod reduktion af kvælstofudvaskning (herunder udpining af lavbundslande forud for eventuelt permanent udtag).

Som udgangspunkt vil tiltaget dog formentlig have en positiv effekt for især engfuglene i ådale, idet områderne holdes lysåbne. Imidlertid bør tilskuddet kombineres med krav til slæt-tidspunkt (tidligst 1. juli og gerne senere – hvis f.eks. slæt m.h.p. anvendelse i biogasanlæg eller til biorafinering vil slæt formentlig kunne udskydes helt til august). I modsat fald risikerer arealerne at blive til økologiske fælder for jordrugende engfugle.

Der bør stilles krav om særligt udviklede maskiner til slæt, som kan køre på våd bund.

Det relativt høje arealtilskud (DKK 3.000 – ud over basisindkomststøtte) kan potentielt reducere incitamentet for den enkelte landmand til i stedet at udtage sine lavbundslande permanent, og beløbsstørrelsen burde i det lys genovervejes. I stedet kunne en halvering overvejes, og støtten til gengæld udvides også til lavbundsarealer, der allerede er udtaget, og som derved også ville blive holdt lysåbne.

Eco-scheme Planteproduktion (5.1.6., p. 157)

DOF hæfter sig her især ved SMV'ens betragtninger (p. 26) om, at 'miljøeffekterne er svære at estimere, da de afhænger af hvor mange landbrugere der ændrer i sædskiftet, samt om de nye afgrøder erstatter produktioner som indebærer større behandlingshyppighed med pesticider samt større kvælstofbehov. Hvis dette er opfyldt, vil ordningen potentielt kunne bidrage positivt til at reducere kvælstofudvaskning samt mindske behandlingshyppighed af pesticider.'

Det er DOFs opfattelse, at flere af de afgrødetyper, der foreslås gjort støtteberettigede, notorisk har et højt behandlingsindeks hvad angår sprøjtemidler (det gælder såvel herbicider som fungicider og insekticider), og at SMV'ens forudsætning derfor ikke holder.

Det er dog alt andet lige en fordel med øget afgrødediversifikation, som i hvert fald teoretisk danner basis for en højere biodiversitet. Det vigtige er her, at der skabes en tæt mosaik af forskelligartede afgrøder, så f.eks. jordrugende fuglearter med flere årlige kuld kan skifte mellem de afgrødetyper, der passer dem bedst til de enkelte kuld (uden i øvrigt at skulle stifte nye territorier).

Det må medgives, at initiativet potentielt vil kunne mindske importen af protein m.m. fra udlandet, og dermed minimere dansk landbrugs aftryk på natur i de lande, hvorfra importen sker i dag.

Omvendt vil der formentlig være en relativ stor dødvægt forbundet med tiltaget, idet støtten i stor udstrækning vil gå til de avlere, som allerede dyrker de nævnte afgrøder. Her får man ikke ekstra for pengene.

Hvis Eco-schemet gennemføres, bør der stilles krav til minimering af pesticidforbruget som forudsætning for støttetildeling.

Eco-scheme Biodiversitet (5.1.7., p. 162)

DOF hilser dette nye tiltag særdeles velkomment, da det potentielt vil give nogle af de midlertidige levesteder for fuglene i agerlandet, som jf. de indledende bemærkninger er så vigtige til imødegåelse af de negative effekter af intensiveringen, ligesom de vil kunne 'polstre' eksisterende småbiotoper, hegn, vandløb og fortidsminder m.v. i landskabet mod randeffekter fra de intensivt dyrkede flader.

Derfor er det meget beklageligt, at der kun er afsat sammenlagt 585 mio. DKK i planperioden (eller 11 % af det samlede Eco-scheme-program) til ordningen, og med et meget beskedent ambitionsniveau om udlægning af blot 50.000 ha om året ud af de godt 2,5 mio. ha basisindkomststøtteberettigede ha landbrugsjord, svarende til under 2 %.

Efter DOFs opfattelse burde ordningen tilføres langt flere midler, således at det sammenlagt med de 4 % GLM 8-arealer og frivillige initiativer inden for bruttoarealmodellen bliver realistisk at nå biodiversitetsstrategiens 10 %-mål på ejendomsniveau. Som minimum burde der være midler nok i ordningen til at sikre mindst 4 % Eco-scheme-arealer for biodiversitet, så den indbyggede rabatordning (med accept af 3 % GLM 8 hvis sammenlagt 7 % GLM 8 og Eco-scheme for biodiversitet) realistisk skal kunne vinde udbredelse på alle brug.

Som udgangspunkt er der tale om et godt og simpelt design, som burde være attraktivt for landbrugere, og kombineret med GLM 8 – herunder den foreslåede rabat-ordning - kan det forhåbentlig få om ikke andet så *nogen* landbrugere til at udlægge sammenlagte 7 % (hvor der så

ikke vil være så langt til de 10 %, som bør være endemålet). Rabatordningen bør dog evalueres på et tidspunkt.

SMV'en hæfter sig især ved, at der er tale om étårige ordninger, og at effekten på biodiversiteten derfor er vanskelig at vurdere, men lige præcis for landbrugslandsfugle og især de af dem, der er knyttet til marker i omdrift, vil den ét-årige løbetid være mindre problematisk, da disse arter netop er robuste overfor forandringer. Men for den øvrige biodiversitet ville det selvfølgelig være en fordel, om landbrugerne valgte at opretholde tiltagene i flere år i træk, og det kunne overvejes at indbygge incitamentet hertil.

Det vil ved den endelige udformning af ordningen være afgørende, hvordan småbiotoper defineres, herunder at temporære vandfyldte lavninger kan indgå, og at 0,5 ha-grænsen for at indgå i ordningen ikke tolkes restriktivt ift. vandspejl (forstået sådan, at en temporær vandfyldt lavning gerne må tørre ud hen over sommeren og stadig opfylde Eco-scheme-kriteriet).

Særligt hvad angår brak som Eco-scheme-element, så bør denne *ikke* udlægges med græs. Den vil være meget mere værdifuld, hvis den 'etableres' som selvsåede 1-årige urter, hvilket bør være en forudsætning for tilskud. I samme øjemed skal der slækkes på krav til plantedække (50 % nu, bør være f.eks. 25%), da det netop er den ekstensivt drevne bare markjord, der er af betydning for omdriftsarternes adgang til føde (jordlevende invertebrater og overfladetilknyttede biller og insekter m.v.).

DOF anerkender, at der er et behov for, at ordningen skal være meget rummelig, forstået sådan, at det primære mål er at sikre ikke-produktive elementer på dyrkningsfladerne, og at det kan være kritisk i f.t. landbrugernes lyst til at gøre brug af ordningen, hvis der stilles alt for specifikke krav, som kan føre til underkendelser. Specielt koblingen til GLM 8 (herunder den 'rabatordning', der foreslås) gør det særligt vigtigt at undgå formalistiske underkendelser, idet også overholdelse af GLM 8-kravet derved kan bringes i fare.

Men når det er sagt, så er der for DOF at se ingen tvivl om, at ordningen, hvis den effektivt skal kunne bringe faldet i de rødlistede omdriftsarters bestande til ophør, på sigt bør målrettes de enkelte arters krav til levesteder (se herfor bemærkningerne ovenfor om den klare konsensus herom i den internationale litteratur).

Landbrugsstyrelsen har ved en tidligere lejlighed rekvireret en analyse af biodiversitetsvirkemidler på danske landbrugs- og skovrejsningsarealer (Dalgaard *et al.* 2020), som giver et udmærket overblik over, hvilke virkemidler, der i dag kan tages i anvendelse uden at kompromittere lovgivning og støtteregler, og hvordan de kan understøtte bl.a. visse fuglearter.

I lyset af, at faldet i biodiversitet kun kan imødegås gennem målrettede indsatser mod de arter, der går markant tilbage (og som derfor havner på rødlisten som følge af kriteriet om tilbagegang med 30 % over 10 år/tre generationer), er det DOFs klare opfattelse, at tilgangen bør 'vendes på hovedet' i f.t. Dalgaard *et al.*'s formentlig opdrags-relaterede tilgang: Årsagerne til de rødlistede arters tilbagegange bør identificeres og biodiversitetstiltag udvikles i overensstemmelse hermed.

Med det nye Eco-scheme for biodiversitet er det arealmæssige grundlag lagt for udvikling af sådanne biodiversitetstiltag, og DOF skal opfordre til, at der udvikles et evidensbaseret katalog over virkemidler, den enkelte landbruger kan tage i anvendelse på sine Eco-scheme-arealer til fremme af de mest truede arter. På sigt bør udvikles en incitaments-struktur, som favoriserer anvendelse af anbefalingerne i et sådant katalog, der samtidig kunne danne grundlag for et antal

'sovende biodiversitetsordninger', rettet mod initiativer også <0,5 ha, der kan tages op i fald der er manglende afløb på Eco-schemes generelt.

DOF bidrager meget gerne – hvad fugle angår - med oplæg til et sådant evidensbaseret katalog. I første omgang for de rødlistede omdriftsarter, og successivt herefter for alle de rødlistede agerlandsarter, opført i Bilag 1 til dette høringsnotat (idet de truede engfugle på bilaget bedre beskyttes gennem målrettede initiativer inden for landdistriktsmidlerne – se nærmere herfor i afsnittene herom).

Afslutningsvis skal DOF påpege, at ordningen kan medføre en vis dødvægt, hvis den fører til, at der gives tilskud til naturelementer, der udlægges på baggrund af biotopplan (krav for udsætning af fasaner i høje tal).

Eco-scheme Målrettet regulering (5.1.8., p. 169)

DOF hæfter sig ved, at ordningen er specifikt rettet mod frivillige tiltag til reduktion af kvælstofudledning i oplande til sårbare vandområder, at den først får effekt for 2026/2027, og at det ikke er endeligt defineret, hvilke målrettede tiltag, der vil kunne nyde støtte efter ordningen. Listen med virkemidler kan angiveligt blive justeret fra år til år som følge af ny viden, administrative hensyn mv., men forventes ifølge CAP-planen på nuværende tidspunkt at inkludere initiativer som:

- Efterafgrøder
- Mellemafgrøder
- Tidligt såede vinterafgrøder
- Energiafgrøder (lavskov)
- Brak
- Randzoner (brak langs vandløb og søer)
- Kvælstoffikserende efterafgrøder
- Præcisionslandbrug
- Reduktion af gødningskvote – ikke kompenseret

Som SMV'en udtrykker det, så vil de konkrete effekter af ordningen afhænge af, hvilke specifikke virkemidler landbrugerne vælger for at indgå i den målrettede regulering, samt hvordan indsatsen geografisk set prioriteres. Effekten f.s.v.a. fugle er således vanskelig at forudsige.

Imidlertid vil de tre første virkemidler samt kvælstoffikserende efterafgrøder som udgangspunkt have negativ effekt på de fleste agerlandsfugle, for hvem overvintrende stub historisk har været vigtige som fødesøgningsområde for ikke mindst den nu rødlistede Agerhøne og småfugle, herunder de rødlistede agerlandsarter Sanglærke, Gulspurv og Bomlærke, men også den nu ligeledes rødlistede Rørspurv, hvis tilbagegang ingenlunde kan tilskrives nedgang i egnede ynglelokaliteter (rørsump), men formentlig skal tilskrives ringe vinteroverlevelse på bl.a. marker.

Brugen af efterafgrøde som frivilligt virkemiddel bør som minimum suppleres med krav om, at den skal etableres uden forudgående jordbehandling (ved direkte såning eller som udlæg), og at den skal overvintre.

Endvidere skal DOF opfordre til, at der generelt forskes i efterafgrøder, der samtidig har en tiltrækningskraft på gæs og svaner, hvorved efterafgrødemarker samtidig vil kunne fungere som aflastningsmarker for egentlige vinterafgrøder.

Markerne vil typisk først blive afgræsset af fuglene hen over vinteren, hvor efterafgrødernes væsentligste funktion som kvælstof tilbageholdende er udspillet, og kvælstoffet vil i al væsentlighed blive tilbageleveret i form af ekskrementer, og på en væsentligt mere plantetilgængelig form, end tilfældet er det i nedvisnede/pløjede efterafgrøder.

DOF foreslår, at der ydes (ekstra)tilskud til arealer, der tilsås med sådanne gåse- og svaneattraktive efterafgrøder inden for og i tilknytning til Fuglebeskyttelsesområder, hvor gæs og svaner er på udpegningsgrundlaget, samt i de Fuglebeskyttelsesområder med gæs og svaner på udpegningsgrundlaget, som blev afbeskyttet af den tidligere regering.

Af de øvrige virkemidler på den foreløbige liste har også energiskov en generel negativ effekt på landbrugslandets fugle, mens brak og randzoner generelt vil virke positivt.

Hvad præcisionslandbrug angår, hæfter DOF sig ved, at Dalgaard *et al.* 2020 jo faktisk når frem til, at præcisionslandbrug som sådan ikke burde være støtteberettiget, da det så at sige burde 'bære lønnen i sig selv' – et synspunkt DOF til fulde deler. Dog anerkender vi, at præcisionslandbrug alt andet lige reducerer randeffekterne på den tilgrænsende natur betydeligt, og at det derfor bør fremmes, men det kunne lige så vel ske ved en incitamentsskabende afgiftsstruktur på gødning og pesticider, dersom markedsmekanismerne ikke i sig selv formår at bane vejen for præcisionslandbrug.

Reduktion af gødningskvoten vil i sagens natur virke fremmende på landbrugslandets fugle.

Eftersom ordningerne primært har til formål at begrænse omfanget af obligatoriske tiltag til nedbringelse af kvælstofudledningen, er der i princippet en høj grad af dødvægt forbundet med dem, da effekterne lige såvel vil kunne opnås gennem regulering uden udgift for samfundet som sådan.

GLM-krav (5.1.4.7. p. 147 f.)

Her kommenteres alene på de GLM-krav, der kan have en potentiel effekt på fuglelivet:

GLM 1 Opretholdelse af andel af permanente græsarealer på landsplan

Set i fuglebeskyttelsessammenhæng er det uændret videreførte GLM-krav fint, men reglerne for permanent græs er alt for lempelige. Det kan således pløjes op årligt, så længe det udlægges med græs igen.

GLM 2 Minimum beskyttelse af vådområder og tørveområder

DOF skønner, at GLM-kravet sandsynligvis ikke vil have reel effekt, da hovedparten udgøres af § 3-arealer, hvor der ikke må pløjes m.v. i forvejen.

En lavere gødningsnorm på tørveholdige jorde kan muligvis være et incitament for nogle til at udtage deres arealer varigt.

GLM 4 Anlæggelse af 3-meter bræmmer langs vandløb

Der vil være en positiv effekt, eftersom der i dag kun er 2-meter bræmmer, og kravet vil ifølge

CAP-planen udløse måske 1.500 hektar mere natur langs med vandløb og søer, og herved også sikre en bedre polstring af disse mod randeffekter fra den intensivt dyrkede flade.

GLM 6 Minimum 75% plantedække på bedriftens markareal.

Negativt for agerlands ynglefugle. Vil bidrage yderligere til reduktion i omfanget af stubmarker. Specifikationer for denne ikke helt fastlagt, så vanskeligt at bedømme effekten fuldt ud.

GLM 7 Årlig afgrødevariation.

Neutral. Har ikke betydet noget særligt de sidste 6 år, hvor den har virket.

En del landbrug er undtaget, f.eks. økologer, små landbrug og landbrug > 75% græs.

GLM 8 Udlægning af mindst 4 pct. ikke-produktive elementer på omdriftsarealer, bevarelse af landskabstræk og forbud mod klipning af hække og træer i fuglenes yngletid.

DOF anser det for at være en meget positiv nyskabelse, som vil give flere fristeder for fuglene.

Der kan udlægges:

- Brak,
- Markbræmmer
- Småbiotoper i form af både nyetablerede og eksisterende markkrat og damme
- GLM-søer og vandhuller
- Fortidsminder, inkl. 2 meter bræmmer
- 3-meter bræmmer efter GLM 4

Landbruger skal desuden fastholde følgende landskabselementer: GLM-søer og vandhuller, Fortidsminder, inkl. 2 meter bræmmer.

Særligt i kombination med Eco-scheme for biodiversitet ser DOF et stort potentiale, omend der fortsat er lang vej op til de 10 % ikke-produktive arealer, som EU's biodiversitetsstrategi lægger op til. Se også bemærkningerne under Eco-scheme for biodiversitet f.s.v.a. den foreslåede 'rabatordning'.

DOF vil med interesse følge udviklingen i, hvordan fordelingen bliver mellem eksisterende natur/småbiotoper og ny midlertidig natur (brak).

Det er positivt at der ikke er lavet undtagelser, f.eks. for økologer. Alle skal levere.

Det er negativt at 3-meter bræmmer under GLM 4 kan indgå. Dermed bliver GLM 4 en gratis omgang, og de 4 % udhules lidt.

Der er mulighed for at inddrage landskabselementer, som i forvejen skal fastholdes ved lov, f.eks. søer > 100 m² og fortidsminder. Det kan diskuteres, om de ikke burde være beskyttede i forvejen.

GLM 9 Forbud mod omlægning eller pløjning af permanente græsarealer i Natura 2000-områder

Dette GLM-krav vil have neutral effekt, da arealerne er beskyttet i forvejen.

Støtteordninger for landdistriktsudvikling (Søjle 2)

N2000 pleje af græs- og naturarealer (5.3.1., p. 193)

Disse plejeordninger er erfaringsmæssigt nogen af de vigtigste ordninger overhovedet til sikring af

afgræsning af naturarealer, herunder enge og strandenge i Natura 2000-områder. Efter det oplyste er rammen for tilskudsordningen afsat med henblik på at kunne opnå og fastholde et samlet areal med plejetilsagn på ca. 105.000 ha i alt, eller m.a.o. ca. status quo.

Der må efter DOFs opfattelse sikres flere midler til ordningen hele perioden igennem, hvis tilbagegangen hos de truede engfuglearter skal imødegås, specielt når henses til, at der udover Natura 2000 og HNV-arealer også kan søges tilskud til lavbundsarealer, som vokser i omfang i reformperioden. Der bør således tilføres flere midler end i dag.

Derudover volder det i de nuværende ordninger, der ses videreført stort set uændret, problemer at få afstemt græsningen efter de behov, engfuglene har.

Det synes at være et generelt problem i Europa, og Merckx & Pereira (2015) har bl.a. peget på, at det hænger sammen med, at der altid kræves en landbrugsmæssig aktivitet som forudsætning for støttetildeling, og at denne aktivitet i hvert fald i Danmark skal dokumenteres gennem enten et minimums-antal af græssende dyr eller en dokumenterbar nedbidning en bestemt dato. Ingen af delene er optimalt i forhold til engfuglenes krav, som fordrer langt større fleksibilitet.

Merckx & Pereira (2015) konkluderer i deres omfattende review, at støtteordningerne bør opdeles i to typer, alt efter om de retter sig mod at skabe levesteder på dyrkningsfladerne og randområder hertil, eller om de angår halvkulturelementer som enge og overdrev. Mens førstnævnte lader sig definere ret detaljeret, og hvor omfanget af landbrugsmæssig aktivitet kan beskrives éntydigt, opfordrer de til, at støtteordninger til halvkulturarealer gøres til egentlige naturtilskudsordninger, hvor støtten tildeles ud fra effekt (forbedrede forhold for naturen og målarter) snarere end ud fra faktorer som f.eks. antal græssende dyr.

I en række europæiske lande arbejdes der med sådanne effektbaserede ordninger, og der er i Danmark blevet taget væsentlige skridt i den retning med gennemførelse af et succesfuldt fuldskala Life-projekt i Himmerland og udarbejdelse af biodiversitetsindikatorer til en effektbaseret naturtilskudsordning (Fløjgaard *et al.* 2018), men ethvert tiltag i den retning savnes fuldstændig i CAP-planen.

DOF skal på det kraftigste opfordre til, at specielt ordningerne under N2000 pleje af græs- og naturarealer snarest muligt omlægges til effektbaserede naturtilskudsordninger, som i langt højere grad kan tilpasses fordringerne på den enkelte lokalitet, herunder bane vejen for helårsgræsning, hvor dette vil være optimalt i f.t. mål-arterne, og mere snæver forvaltning af græsningspraksis, hvor det vil være tilfældet (som det f.eks. notorisk vil være det for de stærkt truede engfuglearter Engryle, Brushane og Stor Kobbersneppe – se nærmere herfor i Bilag 3 til dette notat samt kilderne til dette).

Indtil da skal opmærksomheden henledes på de mest fundamentale problemstillinger med de nuværende støtteordninger:

Først og fremmest bør datoen for overholdelse af 'synlig afgræsning' flyttes til fra den 15.09. til den 15.11. (hvor der vælges 'synligt afgræsset' som dokumentation for overholdelse). Den tidlige dato initierer til overgræsning også i de tidlige sommermåneder til ugunst for de jordrugende engfugle (redetramp), og umuliggør selvkært helårsgræsning eller forlænget græsningsæson, idet der ikke efterlades nok græs til vinterhalvåret, hvis det skal være synligt nedgræsset medio september.

Tilsvarende bør der, hvor der vælges 'antal græssende dyr' ske en generel nedsættelse af kravet, samt fastsættelse af et max-krav (f.eks. 0,8 SK/ha og et ekstratilsbud ved 0,4 i fuglenes redeperiode) og mulighed for differentiering ned til 0,1 eller 0,2 storkreaturer pr. ha (mod 0,3 nu) alt afhængig af lokalitetens beskaffenhed og hvilke målarter, der er tale om.

Derudover er der behov for styring af udbindingstidspunkterne og græsningsintensiteten i fuglenes yngletid.

Problemstillingen er forskellig for hhv. tørre og mere våde græsarealer (Thorup, *pers. comm.* (2021)):

1) Tørre græsmarker, enge og overdrev:

Her gælder hensynene primært Viber og Sanglærker, og her er der behov for at sætte en øvre grænse for kreaturtæthed og begrænsning til halvdelen af denne tæthed frem til 20. eller 25. maj (f.eks. de nævnte 0,8 og 0,4 SK). Trampeskaderne på reder af Vibe og første kuld af Sanglærke bliver da ikke alt for omfattende.

2) Fugtige og våde enge bl.a./især kystenge-strandenge:

Her kommer der udover Vibe og Sanglærke også en række andre arter i spil, ikke mindst Rødben og Engpiber, og på de bedre enge også de tre truede engfuglearter Engryle, Brushane og Stor Kobbersnepe og stedvis også Dobbeltbekkasin og Gul Vipstjert. Hvis det stod til disse ynglefugle, skulle der ikke udbindes kreaturer her før efter 25. maj, og i perioden 25. maj til 15. juni kun med halv kreaturtæthed. Herefter maksimal græsning og dyrene skal blive så længe på græsset som overhovedet muligt, meget gerne til slut oktober eller begyndelsen af november. Mange år vil græsning alene dog ikke kunne fjerne tilstrækkelig vegetation, så slæt eller afpudsning er nødvendigt for at vedligeholde en attraktiv eng.

Det turde være indlysende, at det vil være endda meget kompliceret at opstille detaljerede støtteregler, der imødekommer disse mange hensyn, og det understreger behovet for overgang til effektbaserede naturtilskud i stedet.

Men under de nuværende ordninger kunne sen udbinding initieres gennem forhøjede tilskud, hvor det sker, og gennem tilskud til etablering af 'udbindings-fenner' i større græsningsområder. Det vil gøre det muligt at holde de ny-udbundne plejedyr på nogle afgrænsede arealer af mindre betydning for engfuglene, hvorfra de så efterfølgende vil kunne sluses successivt ud på de mere betydende engarealer i den anførte takt.

Etablering af 'udbindingsfenner' i større græsningsområder vil imødekomme dyreholdernes (herunder især de økologiske avleres) behov for at få dyr på græs så tidligt som muligt og minimere behovet for transportkrævende (og omkostningstung) flytning af plejedyrene ad flere omgange.

DOF bifalder derudover, at lavbundsarealer kan få tilskud under ordningen. Det kan vise sig vigtigt for at holde en vis andel af de mange ha lavbundsarealer lysåbne til gavn for engfugle m.fl. Vi er dog opmærksomme på, at det er sidste prioritet, hvilket understreger behovet for at der afsættes tilstrækkeligt med midler i ordningen.

N2000 rydning/hegning (5.3.12., p. 303)

DOF hilser videreførelse af ordningen velkommen, da den erfaringsmæssigt er med til at sikre græsning af mange arealer i Natura 2000-områder.

Ordnungen ligner den eksisterende, og er udvidet til også at indeholde arealer uden for Natura 2000, hvilket vil komme til at fremme naturpleje af disse arealer, f.eks. overdrev, men DOF kan frygte, at der nemt kan blive knaphed på midler på denne ordning vurderet ud fra den finansielle tabel i CAP-planen.

Alt i alt bør ordningen derfor tilføjes yderligere midler.

N2000 Biodiversitetsskov (5.3.3., p. 222)

DOF hilser videreførelsen af også denne ordning velkommen, men bemærker sig, at tilskud til f.eks. skovgræsning og etablering af naturlig hydrologi tilsyneladende er gledet ud, således at ordningen nu primært retter sig mod sikring af gamle træer til naturligt forfald.

Det vil ganske givet være til gavn for skovfuglene, men burde suppleres med tilskud til skovgræsning og genopretning af naturlig hydrologi.

Engangskompensation (5.3.2., p. 205)

Adgangen til engangskompensation – og dermed varigt udtag af dyrkningsjord – hilses velkomment, men DOF så gerne ordningen udbredt til andet og mere end de meget begrænsede anvendelsesområder (som del af et kvælstof- eller fosforvådområdeprojekt, lavbundsprojekt eller projekt for fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjorder), der lægges op til i CAP-planen (og dermed det relativt begrænsede antal ha).

DOF ser engangskompensation som et vigtigt instrument til at udtage flere arealer fra intensiv drift, hvilket vil komme fuglene til gavn, og anbefaler derfor en væsentlig udvidelse af beløbsrammen og som sagt støttegrundlaget.

Minivådområder (5.3.5., p. 252)

Hovedformålet med minivådområder er selvfølgelig tilbageholdelse af næringsstoffer i drænvandet (hvilket har en indirekte positiv effekt også på vandfugle generelt), men formentlig vil selve anlæggene også få en vis grad af småbiotop-funktion. Der mangler dog indtil videre fagligt belæg herfor, og DOF vil søge dette undersøgt nærmere i takt med områdernes etablering, og herunder komme med forslag til eventuelle forbedringstiltag, som kan bibringe minivådområderne et større naturindhold.

Privat skovrejsning (5.3.6., p. 257)

DOF hilser videreførelsen af ordningen velkommen, da de ofte små skove med krav om brede, diverse skovbryn skaber variation i landskabet. DOF bemærker sig, at der i de senere år også ydes tilskud til rejsning af nåleskov, hvilket efter foreningens opfattelse turde være overflødigt, idet vi herved bl.a. støtter os på SMV'ens bemærkninger p. 30 om, at anvendelse af hjemmehørende arter ud fra en biodiversitetsmæssig synsvinkel er at foretrække frem for eksotiske nåletræsarter.

I landskaber, som er helt åbne og værdifulde for fuglearter, som netop kræver åbne landskaber, kan skovrejsning i særlige tilfælde virke negativt på enkeltarter (f.eks. rødlistede arter som Vibe og Sanglærke). Det samme gælder levende hegn, og DOF anbefaler, at sådanne hensyn indtænkes i tilskudsordningen.

Særligt hvad angår udtømte råstofgrave vil der ofte knytte sig stor fuglebeskyttelsesmæssige interesser til opretholdelse af sådanne næringsfattige biotoper med nøgne, soleksponerede flader med mosaik af råjord og periodisk vanddække. De har stor betydning for en række rødlistede

arter, herunder Lille Præstekrave, Biæder, Digesvale og Stenpikker. Skovrejsning i råstofgrave bør derfor som udgangspunkt ikke kunne nyde støtte.

DOF stiller sig uforstående overfor, at naturlig tilgroning kun accepteres 'i begrænset omfang', eftersom naturlig tilgroning vil være langt det bedste for biodiversiteten. Ved naturlig tilgroning bør kravene til plantetal naturligvis fraviges.

Endelig stiller DOF sig på linje med SMV'en (se p. 30) uforstående overfor, hvorfor skovrejsning uden forudgående brug af jordbearbejdning skal kunne opnå ekstra-støtte, da forudgående jordbearbejdning ud fra et biodiversitetssynspunkt ofte vil være at foretrække forud for skovrejsning på frodig, næringsrig landbrugsjord (så længe jorden ikke har et højt kulstofindhold).

I lighed med SMV'en skal DOF her henvise til Dalgaard *et al.* (2020) p. 106 for en nærmere præsentation af problemstillingen. Udplantning på *eksisterende skovbund* bør naturligvis ske uden nogen form for forudgående jordbearbejdning, og DOF skal foreslå, at det i stedet for graduering af tilskuddets størrelse overvejes simpelthen at undtage tilskud til skovrejsning med forudgående jordbehandling på eksisterende skov- og tørvebund.

Kvælstof- og Fosforvådområder (5.3.7., p. 264 & 5.3.8., p. 272)

Erfaringsmæssigt har disse ordninger bibragt landskabet endda særdeles fine vandfuglelokaliteter, og ordningernes videreførelse hilses derfor velkommen. Det burde overvejes at tillægge biodiversitet betydning ved tildeling, således at også vådområder, der ikke umiddelbart opfylder tilbageholdelseskravene for næringsstoffer, kan komme i betragtning.

Lavbundsprojekter (5.3.9., p. 280)

DOF deler SMV'ens betragtning om, at ordningen bidrager til at reducere udledningen af kvælstof til kystnære farvande, samt at når driften af landbrugsjorderne ekstensiveres, fremmes også naturens kvalitet, sammenhæng og robusthed og derved styrkes biodiversiteten.

Det gælder også fuglene, og DOF hilser især varigheden velkommen. Koblingen med tilskudsordningerne til pleje af græs- og naturarealer er imidlertid vigtig, dersom lavbundarealerne skal kunne holdes lysåbne (se bemærkningerne herom ovenfor under N2000 pleje af græs- og naturarealer).

Fysiske vandløbsindsatser på landbrugsjorder (5.3.10, p. 288)

For en umiddelbar betragtning synes især den del af ordningen, der retter sig mod hele ådale, at ville kunne være gavnlig for det åbne lands fugleliv, om end ordningens omfang synes meget begrænset (kun i alt seks projekter forventes gennemført under ordningerne i alt, og heraf måske kun de tre i form af hele ådale).

DOF vil følge disse projekter med interesse, men har for indeværende derudover ingen bemærkninger.

Øvrige länddistriktsmidler

DOF har ikke nogen kommentarer til de øvrige ordninger under länddistriktsmidlerne (Ø-støtte, grøn bioraffinering, unge landbrugere, lokale aktionsgrupper).

Bruttoarealmodellen

DOF hæfter sig ved, af definitionen af et støtteberettiget landbrugsareal med indførelsen af

bruttoarealmodellem nu er væsentligt udvidet og langt mindre kontraproduktiv i f.t. naturislæt end tidligere:

”Såfremt arealet anvendes til andre formål end landbrugsformål, må det andet formål ikke væsentlig hæmme udførelsen af landbrugsaktiviteter på arealerne. Arealer med ekstensiv dyrkning er støtteberettigede, hvis de anvendes landbrugsmæssigt med udførelse af landbrugsaktiviteter som fastsat under definitionen heraf. På den enkelte mark er det tilladt at have op til 20 pct. områder, hvor der ikke foretages landbrugsaktiviteter, således at der inden for disse områder kan forekomme småbiotoper bestående af for eksempel opvækst af træer og buske, vildt- og bivenlige tiltag og våde områder, såfremt dette ikke er i uoverensstemmelse med anden national lovgivning. Så længe denne andel er overholdt, anses småbiotoperne ikke væsentligt at hæmme landbrugsaktiviteten.”

Det opfatter DOF sådan, at landbrugere fremover - uden at miste basisindkomststøtte - på den enkelte mark kan efterlade op til 20 % områder, hvor der ikke udføres landbrugsaktiviteter det enkelte år. Det finder DOF overordentligt positivt, især når henses til, at en del af de således udyrkede områder tillige vil kunne opnå støtte efter Eco-scheme for biodiversitet. DOF så gerne en øgning af procenten til 50 % (hvor man så *stadig* vil kunne sige, at marken drives landbrugsmæssigt).

Måske vigtigst af alt, så skærer den nye definition igennem i forhold til den diskussion, der hidtil har været f.s.v.a. udvintrings- og andre pletter i afgrøder, som bl.a. er taget op af Dalgaard *et al.* 2020, der p. 47 påpeger, at 'kommunikationen omkring reglerne er uklare', og at det således er svært at fortolke, om eksempelvis en vibelavning på mere end 100 m² kan udløse underkendelse.

Hidtil har budskabet fra konsulentvæsnet til landbrugerne været, at sådanne pletter skulle eftersås – til stor ugunst for f.eks. Vibe og Sanglærke (og for så vidt også den enkelte landbruger).

Accepten af op til 20 % udyrket areal på den enkelte mark må anses som et klart fremskridt, og der henstår nu en stor opgave med at få budskabet ud – ikke mindst via konsulentvæsnet, der som nævnt har haft en meget konservativ fortolkning af de hidtidige regler.

DOF ser frem til den endelige udformning af regelsættet, herunder om der vil blive krav om indtegning af de således udyrkede arealer på markkort (hvilket kan lægge en dæmper på udnyttelse af adgangen til udtagning).

Afslutning

DOF bidrager meget gerne til den videre udvikling og gennemførelse af den CAP-strategiske plan med evidensbaseret rådgivning og viden. Således i første omgang gerne med kataloger over mulige tiltag overfor rødlistede fuglearter, knyttet til agerland og eng m.v.

Venlig hilsen

DOF BirdLife

Egon Østergaard

Formand

Referencer

Baker, D.J., Freeman, S.N., Grice, P.V. & Siriwardena, G.M. (2012). Landscape-scale responses of birds to agri-environment management: a test of the English Environment Stewardship Scheme. *J. Appl. Ecol.* **49**, 871-882

Barré, K., Le Viol, I., Julliard, R. & Kerbiriou, C. (2018) Weed control method drives conservation tillage efficiency on farmland breeding birds, *Agriculture, Ecosystems and Environment*, Elsevier, **256**, pp. 74–81. doi: 10.1016/j.agee.2018.01.004.

Batáry P, Matthiesen T, Tschardtke T (2010) Landscape-moderated importance of hedges in conserving farmland bird diversity of organic vs. conventional croplands and grasslands. *Biological Conservation*, **143**, 2020-2027

Batáry, P, Fischer, J., Báldi, A., Crist, T.O. & Tschardtke, T. (2011a) Does habitat heterogeneity increase farmland biodiversity? *Frontiers in Ecology and the Environment*, **9**, 152-153.

Batáry, P., Báldi, A., Kleijn, D., & Tschardtke, T. (2011b). Landscape-moderated biodiversity effects of agri-environmental management: A meta-analysis. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, **278**, 1894–1902.

Batáry, P., Kovács-Hostyánszki, A., Fischer, C., Tschardtke, T. & Holz, A. 2012. Contrasting effect of isolation of hedges from forests on farmland vs. woodland birds. *Community Ecology*, **13**, 155-161

Batáry, P., Dicks, L.V., Kleijn, D. & Sutherland, W.J. (2015) The role of agrienvironment schemes in conservation and environmental management. *Conservation Biology*, **29**, 1006-1016.

Batáry, P., Báldi, A., Ekroos, J., Gallé, R., Grass, I. & Tschardtke T (2020) Biologia Futura: landscape perspectives on farmland biodiversity conservation. *Biologia Futura*, **71**, 9-18.

Bengtsson, J., Angelstam, P., Elmquist, T., Emanuelsson, U., Folke, C., Ihse, M., Moberg, F. & Nyström, M. (2021) Reserves, resilience and dynamic landscapes 20 years later. *Ambio*, **50**, 962–966. <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01477-8>

Benton, T.G., Vickery, J.A. & Wilson, J.D. 2003. Farmland biodiversity: is habitat heterogeneity the key? *Trends Ecol. Evol.* **18**, 182–187.

Berg, Å., Wretenberg, J., Żmihorski, M., Hiron, M., & Pärt, T. 2015. Linking occurrence and changes in local abundance of farmland bird species to landscape composition and land-use changes. *Agriculture, Ecosystems & Environment*. **204**: 1-7. DOI:10.1016/j.agee.2014.11.019.

BirdLife International (2020) *Birds and biodiversity targets: what do birds tell us about progress to the Aichi Targets and requirements for the post-2020 biodiversity framework?* A State of the World's Birds report. Cambridge, UK: BirdLife International. ISBN no. 978-1-912086-67-2 https://www.birdlife.org/sites/default/files/attachments/birds_and_biodiversity_targets_report.pdf

Birrer, S., Spiess, M., Herzog, F., Jenny, M., Kohli, L. & Bernard Lugin, B. (2007) The Swiss agri-environment scheme promotes farmland birds: but only moderately. *J. Ornithol.* **148** (Suppl 2): S295–S303 DOI 10.1007/s10336-007-0237-y

- Busch, M., Katzenberger, J., Trautmann, S., Gerlach, B., Schmeister, R. & Sudfeldt, C. (2020) Drivers of population change in common farmland birds in Germany. *Bird Conservation International*, p. 1-20 BirdLife International, 2020 doi:10.1017/S0959270919000480
- Calvi, G., Campedelli, T., Florenzano, G.T. & Rossi, P. (2018) Evaluating the benefits of agri-environment schemes on farmland bird communities through a common species monitoring programme. A case study in northern Italy. *Agricultural Systems*, **160**, 60-69.
- Concepción, E.D., Díaz, M. & Baquero, R.A. (2008) Effects of landscape complexity on the ecological effectiveness of agri-environment schemes. *Landscape Ecol* **23**, 135–148.
- Concepción, E.D., Aneva, I., Jay, M., Lukanov, S., Marsden, K., Moreno, G., Oppermann, R., Pardo, A., Piskol, S., Rolo, V., Schraml, A. & Díaz, M. (2020) Optimizing biodiversity gain of European agriculture through regional targeting and adaptive management of conservation tools. *Biological Conservation*, **241**, January 2020: 108384
- Cunningham H.M., K. Chaney, A. Wilcox & R. Bradbury (2002): The effect of non-inversion tillage on earthworm and arthropod populations as potential food sources for farmland birds. - *Aspects of Applied Biology*, **67**:101-106.
- Cunningham H.M., K. Chaney, R.B. Bradbury & A. Wilcox (2003): *Non-inversion tillage and farmland birds in winter*. - Proceedings of the British Crop Protection Council Congress - Crop Science & Technology. Farnham, UK, pp 533-536.
- Cunningham H.M., K. Chaney, R.B. Bradbury & A. Wilcox (2004): Non-inversion tillage and farmland birds: a review with special reference to the UK and Europe. - *Ibis*, **146**:192-202.
- Dalgaard, T., Odgaard, M.V., Hasler, B. & Faurholt Pedersen, B. (2019) *Indhold af ikke-produktive elementer på landbrugsjorden i Danmark*. Notat. DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug 21.03.2019
- Dalgaard, T., Jacobsen, M, N., Odgaard, V. M., Pedersen, F. B., Strandberg, B., Bruus, M., Ejrnæs, R., Schmidt, K. I., Johansen, K. V., Callesen, M. G., Pedersen, F. M., Schou, S. J. (2020) *Biodiversitetsvirkemidler på danske landbrugs- og skovrejsningsarealer*. Aarhus Universitet. DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug. 198 s. - DCA rapport nr. 178 <https://dcapub.au.dk/djfpdf/DCArapport178.pdf>
- DOF (2021) Notat af 08.03.21 til Naturpolitisk Udvalg vedr. evidens for brug af brak som effektivt virkemiddel til fremme af landbrugslandets fuglearter. Upubliceret.
- Donald, P.F., Green, R.E. & Heath, M.F. (2001). Agricultural intensification and the collapse of Europe's farmland bird populations. *Proc. Biol. Sci.* **268**, 25-29
- Donald, P. (2010). Arable land: cereals and other annual crops. In: Van der Weijden, W., Terwan, P. & Guldmond, A. eds. *Farmland birds across the world*. Lynx Edicions, Barcelona.
- Ejrnæs, R., Petersen, A.H., Bladt, J., Bruun, H.H., Moeslund, J.E., Wiberg-Larsen, P. & Rahbek, C. (2014). *Biodiversitetskort for Danmark*. Udviklet i samarbejde mellem Center for Makroøkologi, Evolution og Klima på Københavns Universitet og Institut for Bioscience ved Aarhus Universitet. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 96 s. - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 112

Ejrnæs, R., Bladt, J., Moeslund, J., Brunbjerg, A.K. & Groom, G.B. (2018) *Biodiversitetskortets bioscore*. Aarhus Universitet, Institut for Bioscience. Notat.

Eskildsen, D.P., Vikstrøm, T. & Jørgensen, M.F. (2021): *Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2020*. Årsrapport for Punkttællingsprogrammet. Dansk Ornitologisk Forening.

EUROPA-KOMMISSIONEN (2020) *Kommissionens henstillinger med henblik på Danmarks strategiske plan under den fælles landbrugspolitik*. ARBEJDSDOKUMENT FRA KOMMISSIONENS TJENESTEGRENE. Bruxelles, den 18.12.2020, SWD(2020) 371 final.

Fahrig, L., Girard, J., Duro, D., Pasher, J., Smith, A., Javorek, S., King, D., Lindsay, K.F., Mitchell, S. & Tischendorf, L. (2015) Farmlands with smaller crop fields have higher within-field biodiversity. *Agriculture, Ecosystems and Environment* **200**, 219–234.

Farina, A. (2006) *Principles and Methods in Landscape Ecology – Toward a Science of Landscapes*. Springer Landscape Series. Dordrecht, The Netherlands.

Finch, T., Gillings, S., Green, R.E., Massimino, D., Peach, W.J. & Balmford, A. (2019) Bird conservation and the land sharing-sparing continuum in farmland-dominated landscapes of lowland England. *Conservation Biology*, Volume **33**, No. 5, 1045–1055, First published: 21 March 2019 <https://doi.org/10.1111/cobi.13316>.

Fløjgaard, C., Nielsen, S.S., Nygaard, B. & Ejrnæs, R. (2018) *Biodiversitetsindikatorer til en effektbaseret naturtilskudsordning*. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 70 s. - Videnskabelig rapport nr. 297 <http://dce2.au.dk/pub/SR297.pdf>

Fredshavn, J.R., Holm, T.E., Sterup, J., Pedersen, C.L., Nielsen, R.D., Clausen, P., Eskildsen, D.P. & Flensted, K.N. (2019) *Størrelse og udvikling af fuglebestande i Danmark – 2019*. Artikel 12-rapportering til Fuglebeskyttelsesdirektivet. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 46 s. – Videnskabelig rapport nr. 363.

Geiger F, de Snoo GR, Berendse F, Guerrero I, Morales MB, Oñate JJ, Eggers S, Part T, Bommarco R, Bengtsson J, Clement LW, Weisser WW, Olszewski A, Ceryngier P, Hawro V, Inchausti P, Fischer C, Flohre A, Thies C, Tscharrntke T (2010) Landscape composition influences farm management effects on farmland birds in winter: A pan-European approach. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, **139**, 571–577

Gonthier, D.J., Ennis, K.E., Farinas, S., Hsieh, H.-Y., Iverson, A.L., Batáry, P., Rudolphi, J., Tscharrntke, T., Cardinale, B.J. & Perfecto, I. (2014) Biodiversity conservation in agriculture requires a multi-scale approach. *Proc. R. Soc. B* **281**: 20141358.

Heggøy, O. & Eggen, M. (2020) *Tiltak for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet*. NOF-Rapport 2020-3. 76 s.

Herzon, I., Ekroos, J., Rintalac, J., Tiainen, J., Seimolac, T. & Vepsäläinen, V. (2011). Importance of set-aside for breeding birds of open farmland in Finland. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, **143**, 3–7

Herzon, I., Birge, T., Allen, B., Povellato, A., Vanni, F., Hart, K., ... Pražan, J. (2018). Time to look for evidence: Results-based approach to biodiversity conservation on farmland in Europe. *Land Use Policy*, **71**, 347–354.

Hiron, M., Berg, Å., Eggers, S., Josefsson, J. & Pärt, T. (2013) Bird diversity relates to agri-environment schemes at local and landscape level in intensive farmland. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, **176**, 9-16

Holland, J.M. (2004): The environmental consequences of adopting conservation tillage in Europe: reviewing the evidence. - *Agriculture, Ecosystems and Environment*, **103**: 1–25.

Hundebøl, N.R.G. (2020). *Anthropods as food items for farmland birds in no tillage farming*. Bachelorrapport, Institut for Bioscience, Aarhus Universitet.

Jacobsen, S.K., L. Sigsgaard & P. Jensen (2019): Biodiversitet og Conservation Agriculture? – *MOMENTUM+* **4**:12-15.

Kyrkjeeide, M.O., Pedersen, B., Evju, M., Magnussen, K., Mair, L., Bolam, F.C., McGowan, J.K., Vestergaard, K.M., Braa, J. & Rusch, G. (2021) Bending the curve: Operationalizing national Red Lists to customize conservation actions to reduce extinction risk. *Biological Conservation*, **261**, <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109227>

Lampkin, N., Stolze, M., Meredith, S., de Porras, M., Haller, L. & Mészáros, D. (2020) *Using Eco-schemes in the new CAP a guide for managing authorities*. IFOAM EU, FIBL and IEEP, Brussels.

Landbrugsstyrelsen (2021) *Forslag til den danske strategiske CAP-plan 2023-2027*. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Høringsforslag 1. september 2021.

Lindström, Å., Olsson, O., Smith, H.G. & Stjernman, M. (2017) *What measures should be taken to improve conditions for Swedish Farmland Birds, as reflected in the Farmland Bird Index?* Jordbruksverket, Utvärderingsrapport 2017:5

Massol, F. & Petit, S. (2013) Interaction Networks in Agricultural Landscape Mosaics. In: Woodward, G. & Bohan, D. (Eds) *Ecological Networks in an Agricultural World*. Advances in Ecological Research, Volume 49. Academic Press (Chapter V, p. 292-338).

Meredith, S. & Hart, K (2019) *CAP 2021-27: Using the eco-scheme to maximise environmental and climate benefits* Report for IFOAM EU by IEEP.

Merckx, T. & Pereira, H.M. (2015) Reshaping agri-environmental subsidies: From marginal farming to large-scale rewilding. *Basic and Applied Ecology*, **16**, 95-103.

Moeslund, J.E., Nygaard, B., Ejrnæs, R., Bell, N., Bruun, L.D., Bygebjerg, R., Carl, H., Damgaard, J., Dylmer, E., Elmeros, M., Flensted, K., Fog, K., Goldberg, I., Gønget, H., Helsing, F., Holmen, M., Jørum, P., Lissner, J., Læssøe, T., Madsen, H.B., Misser, J., Møller, P.R., Nielsen, O.F., Olsen, K., Sterup, J., Søchting, U., Wiberg-Larsen, P. og Wind, P. (2019) *Den danske Rødliste*. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. www.redlist.au.dk.

Munkholm, L. J., Hansen, E. M., Melander, B., Kudsk, P., Jørgensen, L. N., Heckrath, G. J., Ravnskov, S. og Axelsen, J. (2020) *Vidensyntese om Conservation Agriculture*. Aarhus Universitet, DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug. 134 s. - DCA rapport nr. 177 <https://dcapub.au.dk/djfpdf/DCArapport177.pdf>

- Newton, I. (2017): *Farming and Birds*. Collins New Naturalist Library
- Nyegaard, T., Meltøfte, H., Tofft, J. & Grell, M.B. (2014). Truede og sjældne ynglefugle i Danmark 1998-2012 Afsluttende rapport fra Dansk Ornitologisk Forenings Arbejdsgruppe for Truede og Sjældne Ynglefugle (DATSY). *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* **108**: 1-144.
- Palma, C., Blanco-Canquib, H., DeClerck, F., Gaterea, L. & Graced, P. (2014) Conservation agriculture and ecosystem services: An overview. *Agriculture, Ecosystems and Environment*, **187**, 87–105
- Pedersen, J.L. & H. Wejdling (2019): Conservation Agriculture, agerhønsene og de andre fugle. – *MOMENTUM+* **4**:16-20.
- Pe'er, G., Bonn, A., Bruehlide, H. et al. (2020) Action needed for the EU Common Agricultural Policy to address sustainability challenges. *People and Nature*. 2020; **2**: 305–316. DOI: 10.1002/pan3.10080
- Perkins, A. J., Maggs, H. E., Watson, A., & Wilson, J. D. (2011). Adaptive management and targeting of agri-environment schemes does benefit biodiversity: A case study of the corn bunting *Emberiza calandra*. *Journal of Applied Ecology*, **48**, 514–522.
- Pywell, R. F., Heard, M. S., Bradbury, R. B., Hinsley, S., Nowakowski, M., Walker, K. J., et al. (2012). Wildlife-friendly farming benefits rare birds, bees and plants. *Biology Letters*, **8**, 772–775.
- Petit, S., Chamberlain, D., Haysom, K., Pywell, R., Vickery, J., Warman, L., Allen, D. & Firbank, L. (2003) Knowledge-based models for predicting species occurrence in arable conditions. *Ecography* **26**, 626-640.
- Skov- og Naturstyrelsen (2005) *Handlingsplan for truede engfugle*. Rapport, 48 sider. Miljøministeriet.
- Stoate, C., Boatman, N.D., Borralho, R.J., Carvalho, C.R., de Snoo, G.R. & Eden, P. (2001) Ecological impacts of arable intensification in Europe, *Journal of Environmental Management*, **63**, 337–365
- Stoate, C., Báldi, A., Beja, P., Boatman, N.D., Herzon, I., van Doorn A., de Snoo, G.R. Rakosy, L., Ramwell, C. (2009) Ecological impacts of early 21st century agricultural change in Europe – A review. *Journal of Environmental Management* **91**, 22–46
- Søby, J.M. (2020) *Effects of agricultural system and treatments on density and diversity of plant seeds, groundliving arthropods, and birds*. Master thesis, MSc in biology, Aarhus University.
- Thorsøe, M.H., Graversgaard, M., Kjeldsen, C., Odgaard, M.V. & Dalgaard, T. (2021) *Udkast til Strategisk Miljøvurdering af udkastet til CAP-plan 2023-2027, Miljøvurderingsrapport*. Institut for Agroøkologi, Aarhus Universitet.
- Thorup, O. (2003) *Truede engfugle – status for bestande og forvaltning i Danmark*. Rapport, 77 sider. Dansk Ornitologisk Forening.
- Tscharntke, T., Klein, A. M., Kruess, A., Steffan-Dewenter, I., & Thies, C. (2005). Landscape perspectives on agricultural intensification and biodiversity – Ecosystem service management. *Ecology Letters*, **8**, 857–874.

Tscharntke, T., Clough, Y., Wanger, T.C., Jackson, L., Motzke, I., Perfecto, I., Vandermeer, J., Whitbread, A. (2012) Global food security, biodiversity conservation and the future of agricultural intensification. *Biological Conservation*, **151**, 53-59

Vickery, J.A. & Arlettaz, R. (2012). The importance of habitat heterogeneity at multiple scales for birds in European agricultural landscapes. In: Fuller, R.J.: *Birds and habitat: relationships in changing landscapes*. Cambridge University Press.

[Wetlands International, Waterbird Population Estimates online database \(CSR7\)](#)

Wrbka T., Schindler S., Pollheimer M., Schmitzberger I. & Peterseil J. (2008) Impact of the Austrian agri-environmental scheme on diversity of landscapes, plants and birds. *Community Ecology*, **9**, 217-227

Wretenberg, J., Pärt, T. & Berg, Å. (2010) Changes in local species richness of farmland birds in relation to land-use changes and landscape structure. *Biological Conservation*, **143**, 375–381.

Öborn, I., Atta-Krah, K., Phillips, M., Thomas, R., Vanlauwe, B. & Willemien, W. eds (2017) *Sustainable intensification in smallholder agriculture: an integrated systems research approach*. Routledge, London; New York (Earthscan food and agriculture series).

Rødlistede agerlands- og engfugle (Rødlisten, 2019)

Art	Videnskabeligt navn	DK-Rød	Krite-rie	Bilag I	EU-27	EUR	IUCN	SPEC
Atlingand	<i>Spatula querquedula</i>	VU	D	0	VU	0	0	3
Vagtel*	<i>Coturnix coturnix</i>	NT	D	0	0	0	0	3
Agerhøne*	<i>Perdix perdix</i>	VU	A	0	0	0	0	2
Turteldue	<i>Streptopelia turtur</i>	EN	D	0	NT	VU	VU	1
Gøg*	<i>Cuculus canorus</i>	NT	A	0	0	0	0	0
Engsnarre	<i>Crex crex</i>	VU	D	x	0	0	0	2
Sort Stork	<i>Ciconia nigra</i>	RE	D	x	0	0	0	0
Hvid Stork	<i>Ciconia ciconia</i>	CR	D	x	0	0	0	0
Vibe*	<i>Vanellus vanellus</i>	VU	A	0	VU	VU	NT	1
St. Kobbersneppe	<i>Limosa limosa</i>	VU	C1	0	EN	VU	NT	1
Brushane	<i>Calidris pugnax</i>	EN	D	x	EN	0	0	2
Engryle	<i>Calidris alpina schinzii</i>	EN	D	x	0	0	0	3
Tredækker	<i>Gallinago media</i>	RE	-	x	VU	0	NT	-1
Svaleklire	<i>Tringa ochropus</i>	EN	D	0	0	0	0	0
Hættemåge*	<i>Larus ridibundus</i>	EN	A	0	0	0	0	0
Sortterne	<i>Chlidonias niger</i>	EN	D	x	0	0	0	3
Hedehøg	<i>Circus pygargus</i>	EN	D	x	0	0	0	0
Havørn	<i>Haliaeetus albicilla</i>	NT	D	x	0	0	0	0
Rød Glente	<i>Milvus milvus</i>	VU	D	x	NT	NT	0	1
Slørugle	<i>Tyto alba</i>	VU	D	0	0	0	0	3
Kirkeugle	<i>Athene noctua</i>	CR	D	0	0	0	0	3
Lærkefalk	<i>Falco subbuteo</i>	CR	D	0	0	0	0	0
Sanglærke*	<i>Alauda arvensis</i>	NT	A	0	0	0	0	3
Gulbug*	<i>Hippolais icterina</i>	VU	A, C1	0	0	0	0	0
Digesvale*	<i>Riparia riparia</i>	NT	A	0	0	0	0	3
Høgesanger	<i>Curruca nisoria</i>	RE	-	x	0	0	0	0
Stær*	<i>Sturnus vulgaris</i>	VU	A	0	0	0	0	3
Husrødstjert*	<i>Phoenicurus ochruros</i>	NT	D	0	0	0	0	0
Bomlærke*	<i>Emberiza calandra</i>	NT	A	0	0	0	0	2
Gulspurv*	<i>Emberiza citrinella</i>	VU	A	0	0	0	0	2

*-mærkede arter er nytilkomne ved seneste revision.

Agerlandsarter (20) er fremhævet med **fed**, og de af agerlandsarterne, der er underkategoriseret som knyttet (også) til omdriftsarealer (7) er fremhævet med **rødt**. Tre særligt forvaltningskrævende engfuglearter er fremhævet med **grønt**.

Røddlistekriterie A: Stærk tilbagegang over de seneste tre generationer eller 10 år. C1: Lille bestandsstørrelse og fortsat tilbagegang. D: Meget lille bestandsstørrelse.

For alle arter er ud over DK røddlistestatus (og kriterier for røddlistning) tillige vist klassificering på Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag I, røddlistestatus i EU-27, i Europa (forventes opdateret 14.10.21) og på Verdensplan (IUCN), samt SPEC-status (BirdLife Internationals klassificering af *Species of European Conservation Concern*, hvor 1 er højest og 3 lavest).

Ud over de således kategoriserede arter skal nævnes Røddben og Stenpikker, der begge er røddlistede i DK (hhv. NT og VU), men ikke levestedskategoriseret, og hvor Røddben er knyttet til enge og strandenge, mens Stenpikker er knyttet til mere tørre lokaliteter som overdrev, strandoverdrev, råstofgrave og ekstensivt dyrkede marker.

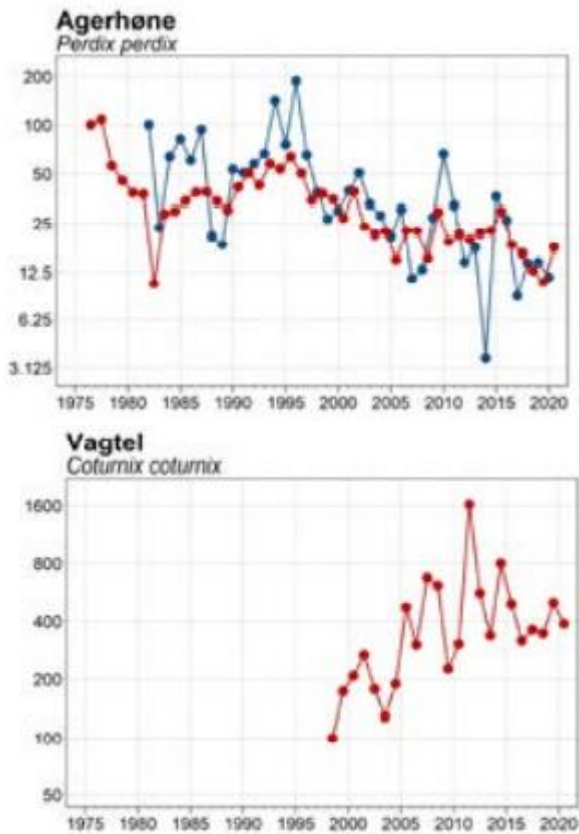
Endelig bør nævnes Strandskade og Engpiber, der ikke er røddlistet i DK, men som begge er på verdensrøddlisten (som NT), og som for Strandskadens vedkommende forekommer ynglende på bl.a. roemarker, mens Engpiber yngler på strand- og ferskenge og i et vist omfang også frøgræsmarker, især hvis der forekommer udvintringspletter eller andre pletter med misvækst.

Bestandsudviklingsindekser for 6 rødlistede 'omdriftsarter'

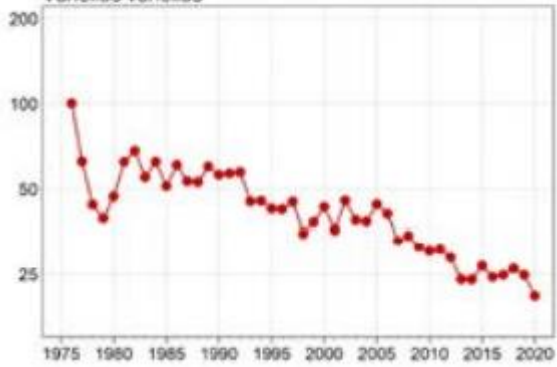
Den 7. 'omdrifts-art', Hedehøg, er så fåtallig, at den ikke indgår i punkttællingsprogrammets indekseberegninger.

BEMÆRK logaritmisk skala. Den blå kurve i diagrammet for Agerhøne viser vinter-indekset.

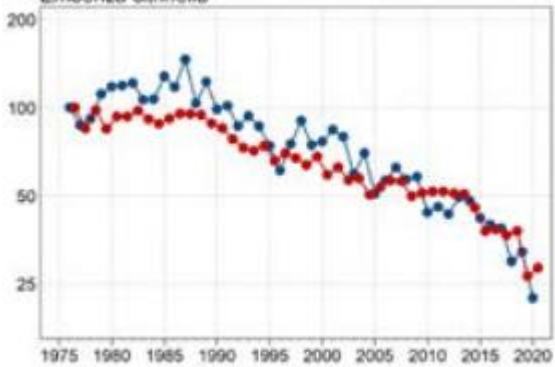
Vibe
Vanellus vanellus

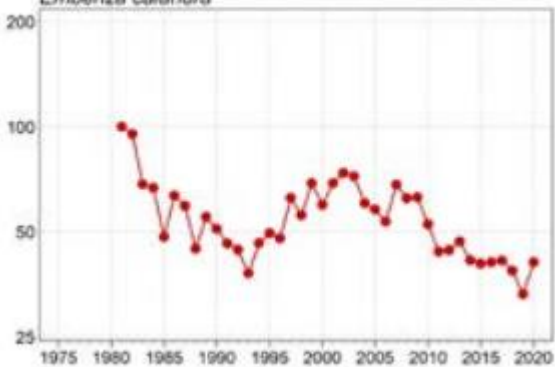
Sanglærke
Alauda arvensis

Gulspurv
Emberiza citrinella

Bomlærke
Emberiza calandra

Dansk Ornitologisk Forening

Vesterbrogade 138-140 • DK-1620 København V • Telefon 3328 3800 • E-mail: dof@dof.dk • www.dof.dk
Danske Bank, reg. nr. 4180 konto 4180 634932 • CVR nr. 33 97 26 28

BirdLife
INTERNATIONAL

(Fra Eskildsen et al. 2021)

Bilag 3

Oversigt over de truede engfugles krav til yngleområdet

(Fra Skov- og Naturstyrelsen (2005), p. 14. Oprindeligt baseret på Thorup (2003).

	Engryle	Brushane	Stor kobbersneppe
Fugtighed	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandsstand må højst være 10-30 cm under jordoverflade i maj og første halvdel af juni. Afvanding må ikke finde sted.	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandsstand må højst være 10-30 cm under jordoverflade i maj og første halvdel af juni. Afvanding må ikke finde sted.	Fugtige enge er en forudsætning for ynglen. Grundvandsstand må højst være 30 cm under jordoverflade i maj.
Struktur	Afhængig af strukturer i engen med pander og loer, der tørrer gradvist ud i slutningen af maj-juni.	Afhængig af strukturer i engen med pander og loer, der tørrer gradvist ud i slutningen af maj-juni.	Ingen krav
Gødskning	Sårbar over for gødskning, der bør undgås.	Meget sårbar over for gødskning, der ikke må finde sted.	Tolererer moderat gødskning, op til 50-100 kg N/ha/år.
Græsning ¹	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 25. maj ved 1 ungdokument/ha eller 5. juni ved 2 ungdokumenter/ha.	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 28. maj ved 1 ungdokument/ha eller 5. juni ved 2 ungdokumenter/ha.	Kreaturer eller heste. Tidligste udsætning 15. maj ved 1 ungdokument/ha eller 25. maj ved 2 ungdokumenter/ha.
Høslæt ²	Tidligste høslæt dato 15. juli.	Tidligste høslæt dato 15. juli.	Gødskede enge: tidligste høslæt dato 20. juni Ugødskede enge: tidligste høslæt dato 25. juni.
Salt	Tåler i hvert fald op til 10 promille salt i engenes pande- og losystemer.	Meget sårbar over for salt, allerede ved saltpromiller på omkring 5 i engenes vand-systemer ophører arten med ynglen.	Tåler i hvert fald op til 10 promille salt i engenes pande- og losystemer.
Vegetationshøjde i redehabitat	Rede placeres i 5-15 cm høj vegetation med godt udsyn.	Rede placeres i 10-20 cm høj og ikke for tæt vegetation, med noget udsyn.	Rede placeres i 5-15 cm høj vegetation med godt udsyn.
Vegetationshøjde i ungeføringshabitat	Ungerne føres i lav, åben vegetation af 2-20 cm's højde.	Ungerne føres i ret lav, åben vegetation af 10-20 cm's højde.	Små unger føres til de er 2-3 uger gamle i relativt åben, ret høj vegetation af 15-30 cm's højde.
Minimal udnyttelse	Græsning og/eller slåning nødvendig, for at krav til vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.	Kan ynkle i fugtig, langsomvoksende brak, men normalt er græsning og/eller slåning nødvendig, for at krav til vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.	Græsning og/eller slåning nødvendig, for at vegetationshøjde og struktur kan opretholdes.

¹ Beregnet ud fra at højst 25 % af artens reder må gå tabt pga. nedtrampning.

² Beregnet ud fra at højst 20 % af artens unger må gå tabt pga. slåning.

Dansk Ornitologisk Forening

Vesterbrogade 138-140 • DK-1620 København V • Telefon 3328 3800 • E-mail: dof@dof.dk • www.dof.dk
Danske Bank, reg. nr. 4180 konto 4180 634932 • CVR nr. 33 97 26 28

